

คำนำ

การศึกษาฝ่ายพระพุทธศาสนา ขณะนี้มีอยู่ ๒ แผนก คือ แผนกธรรม และแผนกบาลี แผนกธรรมเป็นการศึกษาความรู้ หลักมูลของพระพุทธศาสนา จัดไว้ ๓ ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับภิกษุสามเณรศึกษา เรียกว่า นักธรรมชั้นตรี นักธรรมชั้นโท นักธรรมชั้นเอก สำหรับคฤหัสถ์ชายหญิง ผู้สนใจศึกษา เรียกว่าธรรมศึกษาตรี ธรรมศึกษาโท ธรรมศึกษาเอก นักธรรม และธรรมศึกษาทั้ง ๓ ชั้นนี้มีหลักวิชาให้ศึกษา ๔ วิชา อย่างเดียวกันมาแต่เดิม คือ วิชาเรียงความแก้กระทู้ธรรม วิชาธรรมะ วิชาพุทธประวัติ และวิชาวินัย ต่างแต่ละชั้นสูงต่ำกว่ากันเป็นเป็นขั้น ๆ เท่านั้น ทุกวิชาที่ศึกษาในแผนกธรรมทุกชั้น มีหนังสือเป็นหลักสูตรให้ศึกษา ซึ่งพระเถรานุเถระเป็นปฐมอาจารย์ มีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส เป็นต้น ทรงนิพนธ์ และเรียบเรียงไว้เป็นภาษาไทยครบถ้วน ผู้ศึกษาใช้เวลาเพียง ๓ ปี ปีละ ๔ เดือน เป็นอย่างน้อย ก็สามารถเรียนจบหลักสูตร และพินความรู้เดิมของผู้ศึกษามีเพียงจบประถมศึกษา ฝ่ายโลกมาเท่านั้นศึกษาได้ ส่วนแผนกบาลี เป็นการศึกษาความรู้หลักคัมภีร์พระพุทธศาสนา จัดสำหรับภิกษุสามเณรโดยเฉพาะ เพื่อวัตถุประสงค์ให้เป็นผู้สืบพระศาสนาอย่างมั่นคงต่อไป เป็นการศึกษาภาษาบาลี ตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงขั้นสูงสุดรู้จบพระไตรปิฎก จัดชั้นศึกษาไว้เรียกว่าประโยค เริ่มแต่ประโยค ๓ ถึงประโยค ๕ หนังสือที่ใช้เป็นหลักสูตรของการศึกษา แผนกบาลีนี้แต่ละประโยค แต่ละวิชาใช้คัมภีร์ดั้งเดิม ซึ่งเป็นภาษาบาลีแทบทั้งสิ้น ฉะนั้น การศึกษาแผนกบาลีจึงเป็นการศึกษาชั้นสูงและยากมาก ไม่ใช่จะศึกษากันได้ทั่วไป ต้องเป็นผู้มีนิสัยรักจริง ๆ จึงจะศึกษาได้และกว่าจะศึกษาสำเร็จก็ต้องใช้เวลานานปีทีเดียว การศึกษาทั้ง ๒ แผนกนี้คณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการมาแต่ดั้งเดิม ในปัจจุบันเป็นหน้าที่ขององค์การศึกษา ทางราชการเป็นผู้อุปถัมภ์ โดยกรมการศาสนา มีกองศาสนศึกษาเป็นผู้สนองงาน การศึกษาจึงดำเนินการด้วยความเรียบร้อยดี

บัดนี้ องค์การศึกษาพิจารณาเห็นว่า การศึกษาแผนกธรรมสมควรจะได้

เรียนวิชาศาสนาพิธี เข้าในหลักสูตรให้ศึกษาอีกวิชาหนึ่ง เพื่อนักศึกษาจะได้เข้าใจ
ระเบียบศาสนาพิธีต่างๆ ในทางพระพุทธศาสนา เพราะผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ
เรื่องของศาสนาพิธีแล้วย่อมเป็นผู้ฉลาดในพิธีกรรมต่าง ๆ ได้ถูกต้องตามระเบียบ
แบบแผนที่นิยมกันเป็นเหตุนำมาซึ่งความเลื่อมใสศรัทธาของพุทธบริษัททั่วไป
นอกจากนี้ ยังได้ชื่อว่าเป็นผู้สืบอายุพระศาสนาโดยปริยายด้วย เพราะแบบอย่าง
หรือแบบแผนที่ดังงามมีเหตุผลเป็นพิธีกรรมนั้น ๆ เป็นที่นิยมของพระพุทธศาสนา
เมื่อยังรักษาอยู่ได้เพียงไรก็ชื่อว่ายังมีส่วนของพระพุทธศาสนาเหลืออยู่เพียงนั้น
ฉะนั้น เรื่องศาสนาพิธีจึงสมควรจัดเป็นวิชาให้นักธรรมและธรรมศึกษาได้เรียน
แต่ในขณะนี้ยังไม่มีหนังสือที่พอจะใช้เป็นหลักสูตร โดยเฉพาะแก่ชั้นทั้ง ๓ ของ
แผนกธรรม จึงได้นำเรื่องเข้าปรึกษาในคณะสังฆมนตรี เมื่อวันที่ ๒๘ มิถุนายน
๒๕๐๓ คณะสังฆมนตรีพิจารณาแล้วอนุมัติในหลักการ และมอบให้สังฆมนตรี
ว่าการองค์การศึกษา ๑ หัวหน้ากองสังฆการีกรมการศาสนา ๑ นายวิเชียร บำรุงผล
ป. ๕ อนุศาสนาจารย์โท กองอนุสาสน์ กรมการศาสนา ๑ ร่วมกันพิจารณาร่าง
หลักสูตรวิชาศาสนาพิธีนี้ เพื่อองค์การศึกษาจะได้ดำเนินการ

เจ้าหน้าที่ทั้ง ๓ ดังกล่าว ผู้ได้รับมอบหมายจากคณะสังฆมนตรีได้ประชุม
หารือกำหนดหลักการกันแล้ว มอบให้นายวิเชียร บำรุงผล เป็นผู้เรียบเรียงหนังสือ
หลักสูตรศาสนาพิธีตามหลักการที่กำหนด แบ่งเป็น ๓ เล่ม คือ เล่ม ๑ ให้ใช้
เป็นหลักสูตรชั้นตรี เล่ม ๒ ให้ใช้หลักสูตรชั้นโท และเล่ม ๓ ให้ใช้หลักสูตร
ชั้นเอก นานวิเชียร บำรุงผล ยินดีรับภาระด้วยความเต็มใจ และได้ใช้ความรู้
ความสามารถของตนเท่าที่มี เรียบเรียงหนังสือหลักสูตรศาสนาพิธี เล่ม ๑ ขึ้น
จนสำเร็จในระหว่างเดือนสิงหาคม ๒๕๐๓ นับว่ารวดเร็วทันกาล องค์การศึกษา
ได้พิจารณาหนังสือหลักสูตรศาสนาพิธี เล่ม ๑ นั้นแล้ว เห็นว่าเป็นหนังสือที่ให้
ความรู้และเหตุผลดี เหมาะแก่ภูมินักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี ตามความ
ประสงค์ทุกประการ จึงได้ประกาศให้ใช้หนังสือศาสนาพิธี เล่ม ๑ นี้ เป็นหลักสูตร
วิชาศาสนาพิธีสำหรับชั้นตรีต่อไป

อนึ่ง เนื่องด้วยการรวบรวมและเรียบเรียงหนังสือศาสนาพิธี เล่ม ๑ นี้

เป็นงานที่แข่งกับเวลา ความบกพร่องใด ๆ หากจะมีขึ้น เพราะหลักวิชาก็ดี เพราะความไม่สมบูรณ์ก็ดี องค์กรศึกษาขอรับผิดชอบ และพร้อมที่จะรับฟังความคิดเห็นอันมีเหตุผลเพื่อแก้ไขในกาลต่อไป

สำหรับการจัดพิมพ์หนังสือหลักสูตรศาสนาพิธีนี้ ได้มอบให้เป็นหน้าที่ของกรมการศาสนา ซึ่งมีโรงพิมพ์การศาสนา เป็นผู้ดำเนินการโดยเฉพาะ ผลประโยชน์ใด ๆ อันจะพึงเกิดจากการจำหน่ายหนังสือหลักสูตรศาสนาพิธีนี้เป็นผลสุทธิแล้ว ทางองค์กรศึกษาก็ขอมอบให้เป็นศาสนาสมบัติกลาง เพื่อได้จุนเจือเป็นค่าใช้จ่ายบำรุงศาสนศึกษาสืบไป

ในที่สุดนี้ องค์กรศึกษาขอขอบคุณกรมการศาสนา โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการบันดลให้หนังสือหลักสูตรศาสนาพิธีนี้สัมฤทธิ์ผลมาได้ ด้วยดีและขอบใจ นาววิเชียร บำรุงผล ผู้เรียบเรียงในที่นี้ด้วย

องค์กรศึกษา

๕ ตุลาคม ๒๕๐๓

ศาสนาพิธี

เล่ม ๑

๕

บทพิเศษ

พิธี คือ แบบอย่างหรือแบบแผนต่าง ๆ ที่พึงปฏิบัติในทางพระศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา เรียกว่า ศาสนพิธี ความจริง เรื่องพิธีเป็นเรื่องมีด้วยกันทุกศาสนา และเป็นเรื่องเกิดขึ้นทีหลังศาสนา หมายความว่า มีศาสนาเกิดขึ้นก่อนแล้วจึงมีพิธีต่าง ๆ เกิดตามมาภายหลัง แม้ศาสนาพิธีในพระพุทธศาสนาก็เช่นกัน เกิดขึ้นภายหลังทั้งสิ้น เหตุเกิดศาสนาพิธีในพระพุทธศาสนา ก็เนื่องจากมีหลักการของพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงวางไว้แต่ในปีที่ตรัสรู้ เพื่อพุทธสาวกจะได้ถือเป็นหลักในการออกไปประกาศพระศาสนา อันเรียกว่า "โอวาทปาติโมกข์" ในโอวาทปาติโมกข์นั้น มีหลักการสำคัญที่ทรงวางไว้เป็นหลักทั่วไป ๆ ใ
๓ ประการ คือ พระพุทธศาสนานี้

(๑) สอนไม่ให้ความชั่วทั้งปวง

(๒) สอนให้อบรมกุศลให้พร้อม

(๓) สอนให้ทำจิตใจของตนให้ผ่องแผ้ว

โดยหลักการทั้ง ๓ นี้ เป็นอันว่าพุทธบริษัทต้องพยายามเลิกละความประพฤติชั่วทุกอย่างจนเต็มความสามารถ และพยายามสร้างกุศลสำหรับตนให้พร้อมเท่าที่จะสร้างได้กับพยายามชำระจิตใจให้ผ่องใสอยู่เสมอด้วยการพยายามทำตามคำสอนในหลักการนี้เป็นการพยายามทำดีเรียกว่า "ทำบุญ" และการทำบุญนี้แหละพระพุทธเจ้าทรงแสดงวัตถุคือที่ตั้งอันเป็นทางไว้ โดยหลักย่อ ๆ ๓ ประการ เรียกว่า "บุญกิริยาวัตถุ" คือ

(๑) ทาน การบริจาคพัสดุของตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น

(๒) ศีล การรักษากายวาจาให้สงบเรียบร้อยไม่ล่วงบัญญัติห้าม

(๓) ภาวนา การอบรมจิตใจให้ผ่องใสในการกุศล

บุญกิริยาวัตถุ นี้เป็น เป็นแนวให้พุทธบริษัทประพฤติบุญตามหลัก การ
ที่กล่าวข้างต้นและเป็นเค้าให้เกิดศาสนาพิธีต่าง ๆ ขึ้นโดยนิม คือ ในกาลต่อมา
พุทธบริษัทนิยมทำบุญ ไม่ว่าจะปรารถนาเหตุใด ๆ ก็ให้เข้าหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ นี้
โดยเริ่มต้นมีรับศีลต่อไปภาวนาด้วยการสวดมนต์เอง หรือฟังพระสวดแล้วส่งใจ
ไปตามจบลงด้วยบริจาคทานตามสมควรเพราะนิยมทำบุญเป็นการบำเพ็ญความดี
ดังกล่าวนี้และทำในกรณีต่างๆ กันตามเหตุที่ปรารถนา จึงเกิดพิธีกรรมขึ้นมาก
ประการ เมื่อพิธีกรรมใด เป็นที่นิยมและรับรองปฏิบัติสืบ ๆ มาจนเป็นประเพณี
พิธีกรรมนั้นก็กลายเป็นศาสนาพิธีขึ้น ฉะนั้น ศาสนาพิธีจึงมีมากมาย เมื่อแยก
เป็นหมวดก็สงเคราะห์ได้ ๔ หมวด คือ

- (๑) หมวดกุศลพิธี ว่าด้วยพิธีบำเพ็ญกุศล
- (๒) หมวดบุญพิธี ว่าด้วยพิธีทำบุญ
- (๓) หมวดทานพิธี ว่าด้วยพิธีถวายทาน และ
- (๔) หมวดปกิณกะ ว่าด้วยพิธีเบ็ดเตล็ด

ในเล่มนี้ จะแสดงศาสนาพิธีทั้ง ๔ หมวด คัดเฉพาะพิธีสามัญที่เป็น
เบื้องต้นและที่เห็นจำเป็นมาแสดงก่อน เพื่อให้เหมาะแก่การศึกษาโดยทั่วไป

หมวดที่ ๑ กุศลพิธี

เรื่องกุศลพิธีที่จะกล่าวในหมวด เป็นเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการอบรมความดีงามทางพระศาสนา เฉพาะตัวบุคคล คือ เรื่องสร้างความคิดแก้ตนทางเดียวกันจึงให้ชื่อหมวดว่า "หมวดกุศลพิธี" สำหรับความรู้หมวดนี้ในศาสนาพิธีเล่มแรกสมควรได้ศึกษาเรื่องกุศลพิธีแต่เพียงบางเรื่องก่อน ฉะนั้นหมวดกุศลพิธีที่จะกล่าวต่อไปนี้จะนำกุศลพิธีเฉพาะที่พุทธบริษัทพึงปฏิบัติในเบื้องต้น อย่างสามัญมาชี้แจงเพียง ๓ เรื่อง คือ

ก. พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

ข. พิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ค. พิธีรักษาอุโบสถ

ทั้ง ๓ เรื่องนี้จะเห็นได้ว่า ล้วนเป็นเรื่องสำคัญในเบื้องต้นของพุทธบริษัทจริง ๆ แต่ละเรื่องย่อมมีความมุ่งหมายและเหตุผลตลอดถึงระเบียบปฏิบัติ โดยเฉพาะซึ่งจะได้ชี้แจงรายละเอียดพอสมควร โดยลำดับ.

พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ คือ การประกาศตนของผู้แสดงว่าเป็นผู้รับนับถือพระพุทธเจ้าเป็นของตน เป็นการแสดงให้เห็นปรากฏว่า ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาประจำชีวิตของตนนั่นเอง สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงชี้แจงเหตุผลและที่มาของพิธีนี้ไว้โดยละเอียดในพระนิพนธ์ค่านำหนัพุทธมามกะว่า

"การแสดงให้เห็นปรากฏว่า เป็นผู้รับนับถือพระพุทธศาสนา ได้ทำกันมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล เป็นกิจจำเป็น ทำในสมัยนั้นอันเป็นคราวที่พระพุทธศาสนาเกิด

ขึ้นใหม่เพื่อแสดงให้เห็นว่าตนละลัทธิเดิมรับเองพระพุทธศาสนาไว้เป็นที่นับถือ
วิธีแสดงตนมีต่างกัน โดยสมควรแก่บริษัทดังนี้

๑. ผู้เป็นบรรพชิตภายนอกมาก่อนแล้ว กราบทูลของบรรพชาอุปสมบท
ในพระธรรมวินัยนี้ พระศาสดาทรงรับด้วยวาจาว่า "มาเถิดภิกขุ ธรรมอันเรา
กล่าวดีแล้ว จงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์โดยชอบเถิด" หรือ
เพียงว่า "มาเถิดภิกขุ จงประพฤติพรหมจรรย์เถิด" ภิกขุที่ทรงรับใหม่นั้น
ถือเพศตาม เป็นเสร็จ คฤหัสถ์ผู้ปรารถนาจะเป็นภิกขุแสดงตนและทรงรับเหมือน
อย่างนั้น

๒. ผู้ขอบรรพชาอุปสมบทต่อพระสาวก รับถือเพศตามก่อนแล้วลั่นวาจา
ถึงพระพุทธพระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะ คือ ที่ระลึกนับถือ ๓ หนเป็นเสร็จ

๓. ภายหลังใช้วิธีที่ ๒ รับเป็นสามเณร สงฆ์ประกาศรับเป็นภิกขุ

๔. คฤหัสถ์ผู้ไม่ปรารถนาจะบวช ลั่นวาจาถึง พระพุทธ พระธรรม
พระสงฆ์ เป็นสรณะปฏิบัติตน ชาย เป็นอุบาสก หญิง เป็นอุบาสิกา ลั่นวาจา
อย่างอื่นอันมีใจความอย่างเดียวกัน เช่น ขอถวายตัวของรับเอาเป็นที่พำนักขอ
เข้าเป็นศิษย์ หรือไม่ได้ลั่นวาจาแต่สำแดงความนับถืออย่างสูงให้ปรากฏ เช่น
ในบัดนี้กราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ท่านว่า ใช้ได้ ดูเหมือนเพียงได้ความรับรอง
ว่าเป็นผู้นับถือ"

"การปฏิบัติตนเป็นผู้นับถือศาสนา ไม่จำเป็นต้องทำเฉพาะคราวเดียว ทำซ้ำๆ
ตามกำลังแห่งศรัทธาและเลื่อมใสก็ได้ เช่น พระสาวกบางรูป ภายหลังแต่ได้รับ
อุปสมบทลั่นวาจาว่า "พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระศาสดาของข้าพระพุทธเจ้า ๆ
เป็นสาวก" ดังนี้ก็มี อุบาสกประกาศตนหนึ่งแล้ว ประกาศซ้ำอีกก็มี"

"เมื่อการถือพระศาสนาไม่เป็นเพียงเฉพาะตัว ถือกันทั่วทั้งสกุลและ
สืบชั้นลงมา มารดาบิดาขอมนำบุตรธิดาของตนให้เข้าถึงพระศาสนาที่ตนนับถือ
ตั้งแต่ยังเป็นเด็กก่อนไม่รู้จักเดียงสา มีเรื่องเล่าไว้ในอรรถกถาว่า นิมนต์พระสำหรับ
สกุลไปแล้ว ขอให้ขนานชื่อและให้สิกขาบทแก่เด็ก ขอให้ขนานชื่อเคอะ ขอให้

ติ๊กขาบทเคอะอยู่ หรือให้พอเป็นพิธีเท่านั้น ธรรมเนียมเมืองเราเจ้านายประสูติใหม่
นำเข้าเมื่อสมโภชเดือน เชิญเสด็จออกมาหาพระสงฆ์ ถ้าเป็นพระกุมาร พระ-

ตั้งฆระผูกพระหัตถ์ด้วยด้ายสายสิญจน์ ถ้าเป็นพระกุมาริพาสายสิญจน์ไว้
มูมเบาข้างบพ แล้วพระสงฆ์สวดอำนวยการพระพรด้วยบาลีว่า โส อตุลลทุโธ...
หรือว่า ธา อตุลลทุธา... โดยควรแก่ภาวะ บุตรธิดา ของสกุลที่ไม่ได้ทำขวัญเดือน
คูเหมือนนำมาขอให้พระผูกมือให้เท่านั้น ความรู้สึกก็ไม่เป็นไปทางเข้าพระศาสนา
เป็นไปเพียงทางรับมงคลเนื่องด้วยพระศาสนา."

"นำเข้าพระศาสนาแต่ยังเด็ก เด็กไม่รู้สึกด้วยตนเอง เมื่อโตขึ้นที่เป็นชาย
จึงนำเข้าบรรพชาเป็นสามเณร และอุปสมบทเป็นภิกษุที่เจ้าตัวได้ปฎิญาณและ
ได้ความรู้สึก การนำและตำแดงซ้ำ อย่างนี้เป็นทัฬหกรรม คือ ทำให้มัน เช่นเดียว
กันอุปสมบทซ้ำ"

"เมื่อความนิยมในการบวชเณรจืดจางลง พร้อมกันเข้ากับการส่งเด็ก
ออกไปเรียนในยุโรปก่อนแต่มีอายุสมควรบวชเณร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว ทรงพระราชปริวิตกว่า เด็กๆ จักหาได้ความรู้สึกในทางพระศาสนาไม่
จึงโปรดให้พระราชโอรสผู้มีได้เคยทรงผนวชเป็นสามเณรทรงปฎิญาณพระองค์
เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา ก่อนเสด็จออกไปศึกษาในยุโรป ครั้งนั้นใช้คำตำแดง
เป็นอุบายตามแบบบาลี พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เป็น
พระองค์แรกปฎิญาณพระองค์ตามธรรมเนียมที่ทรงตั้งขึ้นใหม่ขึ้น และใช้เป็น
ราชประเพณีต่อมา ได้ทราบว่ามีผู้อื่นจากพระราชวงศ์เห็นชอบตามพระราชดำริ
ทำตามบ้างก็มี "

"ธรรมเนียมนี้แม้ได้ใช้นามแล้วยังไม่ได้เรียบเรียงไว้เป็นแบบแผน
คราวนี้สมเด็จพระบรมพิตรพระราชสมภารเจ้า (รัชกาลที่ ๖) ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ จะส่งพระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์จุมพวงพงศ์บริพัตร พระโอรส
สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิตกับหม่อมเจ้าอื่น ๆ
ออกไปศึกษาในยุโรป สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต มีพระ-
ประสงค์ได้ปฎิญาณพระองค์ในพระพุทธศาสนาตามธรรมเนียมที่พระองค์ได้เคย
ทรงมา พระบิดาและพระญาติของหม่อมเจ้าอื่นก็ทรงดำริร่วมกัน เป็นอันว่า

ธรรมเนียมนี้ยังจักใช้ต่อไป ข้าพเจ้าจึงเรียบเรียงตั้งเป็นแบบไว้ทีเดียว สำหรับ
ใช้ทั่วไปไม่เฉพาะเจ้านาย ได้แก่บท "อุบาสก" เฉพาะผู้ใหญ่ผู้ได้ศรัทธาเลื่อมใส
ด้วยตนเองเป็น "พุทธมามกะ"ที่แปลว่า ผู้รับเอาพระพุทธเจ้าเป็นของตน"

โดยเหตุนี้ จึงเกิดเป็นประเพณีนิยมแสดงตนเป็นพุทธมามกะขึ้นสืบต่อกันมา แต่ในปัจจุบันความนิยมของพุทธในประเทศไทยมีสรุปได้ว่า

๑. เมื่อมีบุตรหลานของตนมีอายุพ้นเขตเป็นทารก คือรู้เดิยวสาแล้ว เจริญวัยอยู่ในระหว่างอายุ ๑๒ ถึง ๑๕ ปี ก็ประกอบพิธีให้บุตรหลานได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะ เพื่อให้เด็กสืบความเป็นชาวพุทธตามตระกูลวงศ์ต่อไป หรือ

๒. เมื่อจะส่งบุตรหลานของตนซึ่งเป็นชาวพุทธอยู่แล้ว ให้ไปอยู่แล้ว ที่ไม่ใช่ดินแดนของพระพุทธศาสนา เพื่อการศึกษาหรือประโยชน์ใด ๆ ก็ตาม เป็นการที่ต้องจากถิ่นไปนามแรมปี ก็นิยมประกอบพิธีให้บุตรหลานของตนที่จะจากไปนั้นแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เพื่อให้เด็กได้รำลึกอยู่เสมอว่าตนเป็นพุทธศาสนิกชน หรือ

๓. เมื่อจะปลูกฝังนิสัยเยาวชนให้มั่นคงในพระพุทธศาสนา ส่วนมากทางโรงเรียนที่สอนวิชาทั้งสามัญศึกษาและวิสามัญศึกษาแก่เด็ก ซึ่งตั้งอยู่ในกลุ่มชาวพุทธนิยมประกอบพิธีให้นักเรียนที่เข้าศึกษาใหม่ในรอบปี ได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะหมู่ คือ แสดงรวมกันเป็นหมู่ ทำปีละครั้งในวันที่สะดวกที่สุดแล้ว แต่ทางโรงเรียนเห็นว่าเหมาะเพื่อให้ให้นักเรียนเห็นความสำคัญในการที่ตนเป็นชาวพุทธร่วมอยู่กับชาวพุทธทั้งหลาย และ

๔. เมื่อมีบุคคลต่างศาสนาเกิดเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาต้องการจะประกาศตนเป็นชาวพุทธก็ประกอบพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะเพื่อประกาศว่านับแต่บัดนี้ไปตามยอมรับนับถือพระพุทธศาสนาแล้ว

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะตามธรรมเนียมในปัจจุบัน มีระเบียบปฏิบัติที่นิยมกันดังต่อไปนี้

ระเบียบพิธี

๑. มอบตัว ผู้ประสงค์จะประกอบพิธี ต้องไปมอบตัวกับพระอาจารย์ที่ตนเคารพนับถือ และมุ่งหมายจะให้ประธานสงฆ์ในพิธีด้วยก่อน ถ้าเป็นเด็กต้องมีผู้ปกครองนำไปแต่ถ้าเป็นพิธีแสดงหมู่ เช่น นักเรียน ให้ครูใหญ่หรือผู้แทน

โรงเรียนเป็นผู้นำแต่เพียงบัญชีรายชื่อของนักเรียนที่จะเข้าพิธีไปเท่านั้นก็พอ

ไม่ต้องนำนักเรียนทั้งหมดไม่ได้ การมอบตัวควรมีดอกไม้รูปเทียนใส่พานไปถวายพระอาจารย์ตามธรรมเนียมโบราณด้วย ฟังปฏิบัติดังนี้

ก. เข้าไปหาพระอาจารย์ทำความเคารพพร้อมกับผู้นำ (ถ้ามีผู้นำ)

ข. แจ้งความประสงค์ให้พระอาจารย์ทราบ เมื่อพระอาจารย์รับแล้วจึงมอบตัว

ค. การมอบตัว ให้ผู้จะแสดงตนเป็นพุทธมามกะถือพานดอกไม้รูปเทียนที่เตรียมไปนั้นเข้าไปใกล้ ๆ พระอาจารย์คุกเข่ากับพื้น กะว่าเข่าของตนห่างจากตัวพระอาจารย์ประมาณศอกเศษ แล้วยกพานนั้นน้อมตัวประเคน เมื่อพระอาจารย์รับพานแล้วเขยิบกายถอยหลังทิ้ง ๆ อยู่ในท่าคุกเข่านั้น ห่างออกมาเล็กน้อย แล้วประนมมือก้มลงกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ตรงหน้าพระอาจารย์ ๓ ครั้ง ถ้าเป็นตัวแทนมอบตัวหมู่ ให้ผู้แทนปฏิบัติเช่นเดียวกัน พร้อมกับถวายบัญชีรายชื่อผู้ที่จะประกอบพิธี

ฅ. กราบเสร็จแล้วนั่งราบในท่าพับเพียบลงตรงนั้นเพื่อฟังข้อแนะนำและนัดหมายของพระอาจารย์จนเป็นที่เข้าใจเรียบร้อย

ง. เมื่อตกลงกำหนดการกันเรียบร้อยแล้ว ขอเผด็จสงฆ์ต่อพระอาจารย์ตามจำนวนที่ต้องการ ไม่น้อยกว่า ๓ รูปรวมเป็น ๔ ทั้งพระอาจารย์ เมื่อเสร็จธุระนี้แล้ว ให้กราบละพระอาจารย์ด้วยเบญจางคประดิษฐ์อีก ๓ ครั้ง

๒. **เตรียมการ** ในการประกอบพิธีนี้ต้องมีเตรียมการให้พร้อมทั้งฝ่ายสงฆ์และฝ่ายผู้แสดงตน คือ

ก. ฝ่ายสงฆ์ พระอาจารย์ผู้เป็นประธานสงฆ์ที่ได้รับมอบตัวผู้จะแสดงตนเป็นพุทธมามกะแล้ว ต้องเป็นผู้จัดเตรียมบริเวณพิธีภายในวัดไว้ให้พร้อมก่อนกำหนดนัด เพราะพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะนี้ประกอบขึ้นในวัดเป็นเหมาะที่สุด ถ้าไม่จำเป็นแล้วไม่ควรทำในที่อื่นบริเวณ

พิธีในวัดควรจัดในพระอุโบสถได้เป็นดี เพราะเป็นสถานที่สำคัญ
อันเป็นหลักของวัด แต่ถ้าในพระอุโบสถไม่สะดวกด้วยประการใด ๆ
ควรจัดในวิหารหรือศาลาการเปรียญ หอประชุมแห่งใดแห่งหนึ่งก็ได้

ไม่ควรจัดให้มีในที่กลางแจ้ง ควรตั้งโต๊ะบูชามีพระพุทธรูปเป็นประธาน
ในบริเวณพิธีนั้น ๆ จัดให้สะอาดเรียบร้อยตามธรรมเนียม และให้เด่น
อยู่กึ่งกลาง ถัดหน้าโต๊ะบูชาออกมาตรงหน้าพระประธานตั้งหรือ
ปูอาสน์สงฆ์หันหน้าออกตามพระประธานนั้น อาสนะพระอาจารย์
อยู่ข้างเดี่ยวเฉพาะองค์เดียว อาสนะพระสงฆ์อยู่ข้างหลังพระอาจารย์
เรียงแถวหน้ากระดาน ถ้าเป็นการแสดงตนหมู่ควรเตรียมที่ปักธูปเทียน
และที่วางดอกไม้บูชาพระสำหรับผู้แสดงตนไว้ข้างหน้าให้พร้อม ถ้า
สถานที่ไม่อำนวยให้จัดเช่นนี้ได้ก็จัดอาสนะพระอาจารย์และพระสงฆ์
ให้อยู่ทางซีกขวาของพระประธานด้านข้าง ให้หันหน้าไปทางซีกซ้าย
ของพระประธาน วิธีจัดก็ให้อาสนะพระอาจารย์อยู่หน้าอาสนะสงฆ์
เรียงแถวอยู่หลังพระอาจารย์ เช่นเดียวกับที่กล่าวแล้ว ที่จัดดังนี้ก็
เพื่อให้ผู้แสดงตน เข้าแสดงตนต่อสงฆ์โดยหันหน้าตรงพระอาจารย์
แล้วได้หันมือขวาเข้าหาพระประธานนับเป็นการแสดงความเคารพ
อีกประการหนึ่งด้วย

ข. ฝ่ายผู้แสดงตน ต้องเตรียมผ้าขาวสำหรับนุ่งผืนหนึ่ง ชายควร
นุ่งโจงกระเบนหญิงควรนุ่งจีบแบบผ้าถุงหรือจะตัดเย็บเป็นกระโปรง
ก็ได้แล้วแต่เหมาะสม และต้องมีผ้าขาวสำหรับห่มสบเียงอีก
หนึ่งผืน คือ ผ้าหน้าแคบขนาดผ้าแถบสมัยก่อนหรือขนาดผ้าอังสะ
ที่พระสงฆ์ใช้อยู่ในปัจจุบัน ยาวพอให้ชายข้างหนึ่งพาดที่บ่าซ้าย
ปล่อยให้ชายห้อยลงมาข้างหน้าอกพอสมควร จับชายอีกข้างหนึ่ง
เฉวียงลอดใต้รักแร้ขวาผ่านอกไปพาดบ่าซ้ายปล่อยให้ห้อยลงไป
ข้างหลัง ผ้าอย่างนี้เรียกว่าผ้าห่มสบเียง ใช้เหมือนกันทั้งชาย
และหญิง นอกจากนี้มีเสื้อขาวแบบสภาพสวมก่อนสบเียงทั้ง
ชายและหญิง รองเท้าและถุงเท้าไม่ต้องใช้ในพิธี ถ้าเป็นการแสดง
ตนหมู่ เช่น นักเรียน หรือข้าราชการเป็นต้น จะไม่นุ่งขาวห่มขาว

ตามแบบ ก็ให้แต่เครื่องแบบของตนให้เรียบร้อยทุกประการ เว้น
แต่รองเท้าต้องถอดในเวลาเข้าพิธี อีกประการหนึ่ง ต้องเตรียมเครื่อง
สักการะสำหรับถวายพระอาจารย์ในพิธีเฉพาะตน ๆ ด้วย คือ ดอกไม้

รูปเทียนใส่พาน ๑ ที่ กัณฑ์ดอกไม้ รูปเทียนสำหรับจุดบูชาพระในพิธี
๑ ที่ นอกนั้นจะมีไทยธรรมถวายพระสงฆ์ในพิธีด้วยก็แล้วแต่ศรัทธา

๓. พิธีการ เมื่อเตรียมการพร้อมทุกฝ่ายดังกล่าวแล้ว ถึงวันนัดประกอบ
พิธี คือ

ก. ให้ผู้จะแสดงตนเป็นพุทธมามกะ นุ่งขาว ห่มขาว หรือแต่งเครื่องแบบ
ของตน เรียบร้อยแล้วแต่กรณีดังกล่าวแล้วไปยังบริเวณพิธีก่อน
กำหนดนั่งรอเวลาในที่ที่ทางวัดจัดไว้

ข. ถึงเวลากำหนด พระอาจารย์และพระสงฆ์เข้าสู่บริเวณพิธี กราบ
พระพุทธรูปประธานแล้ว เข้านั่งประจำอาสนะ

ค. ให้ผู้แสดงตนเข้าไปคุกเข่าหน้าโต๊ะบูชา จุดรูปเทียนและวางดอกไม้
บูชาพระ ส่งใจระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย เปล่งวาจาว่า

อิหิณา สกกาเรน, พุทฺธํ ปุเชมิ.

ข้าพเจ้าขอบูชาพระพุทธเจ้า ด้วยเครื่องสักการะนี้

(กราบ)

อิมิณา สกกาเรน, ธมฺมํ ปุเชมิ.

ข้าพเจ้าขอบูชาพระธรรม ด้วยเครื่องสักการะนี้

(กราบ)

อิมิณา สกกาเรน, สงฺฆํ ปุเชมิ.

ข้าพเจ้าขอบูชาพระสงฆ์ ด้วยเครื่องสักการะนี้

(กราบ)

ถ้าเป็นการแสดงตนหมู่ ให้หัวหน้าเข้าไปจุดเทียนบูชาคนเดียว
นอกนั้นวางดอกไม้รูปเทียนยังที่ที่จัดไว้ แล้วยืนคุกเข่าประนมมือ
หัวหน้านำกล่าวคำบูชาให้พร้อม ๆ กัน การกราบต้องก้มกราบ
กับพื้นด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ทุกครั้ง

ฅ. เข้าไปสู่ที่ประชุมสงฆ์ตรงหน้าพระอาจารย์ ถวายพานเครื่องสักการะ

แก่พระอาจารย์แล้วกราบพระสงฆ์ตรงหน้าพระอาจารย์นั้น ด้วย
เบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง ถ้าแสดงตนหมู่ ทุกคนนั่งคุกเข่าประนมมือ
อยู่กับที่หัวหน้าหมู่คนเดียวนำสักการะที่เดียวเข้าถวายแทนทั้งหมด
แล้วกราบพร้อมกับหัวหน้า

- ง. กราบเสร็จแล้ว คงคุกเข่าประนมมือ เปล่งคำปฏิญาณตนให้ระจัน
ต่อหน้าสงฆ์ทั้งคำบาลีและคำแปล เป็นตอน ๆ ไปจนจบเรื่องปฏิญาณ
ดังนี้

คำนมัสการ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

คำแปล

ข้าพเจ้าขอนอบน้อม แด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ข้าพเจ้าขอนอบน้อม แด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

ข้าพเจ้าขอนอบน้อม แด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

คำปฏิญาณ

เอสาหํ ภนฺเต, สุจิริปรินิพฺพุตฺตมฺปิ, ตํ ภควนฺตุํ สรณํ

คจฺฉามิ, ชมฺมุญฺจ สจฺจมุญฺจ พุทฺธมามโกติ มํ สงฺโฆ ชาเรตุ.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้นแม้
ปรินิพพานไปนานแล้ว ทั้งพระธรรมและพระสงฆ์ เป็นสรณะที่ระลึกนับถือ ขอ
พระสงฆ์จงจำข้าพเจ้าไว้ว่า เป็นพุทธมามกะ ผู้รับเอาพระพุทธเจ้าเป็นของตน
คือ ผู้นับถือพระพุทธเจ้า

หมายเหตุ :- ถ้าปฏิญาณพร้อมกันหลายคนทั้งชายหญิง คำปฏิญาณ
ให้เปลี่ยนเฉพาะที่ขีดเส้นใต้ไว้ ดังนี้

เอสาหํ เป็น ชายว่าเอเต มยํ

หญิงว่า เอตา มยํ

คจฺฉามิ เป็น คจฺฉาม (ทั้งชายและหญิง)
พุทฺธมานโกติ เป็น พุทฺธมามกาคิ (ทั้งชายและหญิง)
มํ เป็น โน (ทั้งชายและหญิง)

คำแปลก็เปลี่ยนเฉพาะคำ "ข้าพเจ้า" เป็น "ข้าพเจ้าทั้งหลาย" เท่านั้น นอกนั้นก็เหมือนกัน สำหรับหญิงผู้ปฏิบัติคนเดียวว่า เอสาหิ ฯลฯ ถึง พุทฺธมามโกติ เปลี่ยนเป็นว่า พุทฺธมามิกาคิ ต่อไปไม่เปลี่ยนตลอดทั้งคำแปลด้วย ถ้าหญิงกับชายปฏิบัติคู่กัน เฉพาะคู่เดียวให้ว่าแบบปฏิบัติคนเดียวคือ ขึ้น เอสาหิ ฯลฯ ถึง พุทฺธมามโกติ ชายว่า หญิงเปลี่ยนว่าพุทฺธมามิกาคิ เท่านั้น นอกนั้นก็คงรูปตลอดทั้งคำแปล

เมื่อผู้ปฏิบัติกล่าวคำปฏิญาณจบแล้ว พระสงฆ์ทั้งนั้นประนมมือรับ "สาธุ" พร้อมกัน ต่อนั้น ให้ผู้ปฏิบัติลดลงนั่งราบแบบพับเพียบกับพื้นแล้ว ประนมมือฟังโอวาทต่อไป

จ. ในลำดับนี้ พระอาจารย์พึงให้โอวาทเพื่อให้รู้หัวข้อแห่งพระพุทธศาสนา พอสมควร โดยใจความว่า

ตัวอย่างโอวาทโดยย่อ

ท่านเกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ประกาศตนเป็นพุทฺธมามกะ คือ รับว่าพระพุทธเจ้า เป็นที่เคารพนับถืออย่างสูงสุดของตน ในที่พร้อมหน้าแห่งคณะสงฆ์ ซึ่งประชุมพร้อมกันอยู่ ณ ที่นี้ ข้อนี้ จัดเป็นลาภอันประเสริฐของท่าน ท่านได้ดีแล้ว คือ ได้สัมมาทิฐิความเห็นชอบตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา

แท้จริง พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ ได้นามว่า รัตนะ เพราะยังความยินดีให้เกิดแก่ผู้เคารพบรรจบเป็น ๓ รวมเรียกว่า พระรัตนตรัย แก้ว ๓ ประการ เป็นหลักอันสำคัญยิ่งนักในพระพุทธศาสนา

ส่วนข้อปฏิบัติซึ่งพุทธศาสนิกชนจะพึงยึดถือไว้เป็นบรรทัด
แห่งความประพฤติยื่นยอกเล่าตามพระพุทโธวาท สรุปลงได้ ๓
ประการ คือ

๑. ไม่พึงทำบาปทั้งปวง ได้แก่ ไม่ประพฤติชั่วด้วยกาย วาจา ใจ
 ๒. บำเพ็ญกุศลให้เกิดมี ได้แก่ ประพฤติชอบด้วยกาย วาจา ใจ
 ๓. ทำจิตของตนให้ผ่องใส คือ ไม่ให้ขุ่นมัวด้วยโลภ โกรธ หลง
- ขอท่านจงตั้งศรัทธาความเชื่อให้มั่นคง ตรงต่อพระรัตนตรัย และจงตั้งใจสมาทานเบญจศีล ซึ่งจะได้ให้สมาทาน ณ กาลบัดนี้

(แนวโอวาทนี้ แล้วแต่ความสามารถของพระอาจารย์จะอธิบาย ขยายความได้มากน้อยเพียงใดเพื่อปลูกศรัทธาของพุทธมามกะ ผู้ปฏิบัติตนนั้น ๆ)

- ฉ. เมื่อจบโอวาทแล้ว ให้ผู้ปฏิบัติมารับคำว่า "สาธุ" แล้วนั่งคุกเข่า ประนมมือน้อมตัวลงเล็กน้อย กล่าวคำอาราธนาเบญจศีลและสมาทานศีลตามคำที่พระอาจารย์ให้ทั้งคำบาลี และคำแปลดังนี้

คำอาราธนาเบญจศีล

(ผู้ปฏิบัติว่า)

อหิ ภนุเต, วิสุ วิสุ รกฺขณฺตุถาย, ติสฺรเณน สห, ปญฺจ สีลานิ ยาจามิ.

ทุติยมุปี อหิ ภนุเต, วิสุ วิสุ รกฺขณฺตุถาย, ติสฺรเณน สห, ปญฺจ สีลานิ

ยาจามิ.

ตติยมุปี อหิ ภนุเต, วิสุ วิสุ รกฺขณฺตุถาย, ติสฺรเณน สห, ปญฺจ สีลานิ

ยาจามิ.

(ว่าเหมือนกันทั้งชายและหญิง) แต่ถ้าสมาทานพร้อมกันหลายคน ให้เปลี่ยนคำ (อหิ เป็น มยิ ยาจามิ เป็น ยาจาม)

คำสมาทานเบญจศีล พร้อมทั้งคำแปล

(พระอาจารย์เป็นผู้บอก ผู้ปฏิบัติว่าตาม)

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ข้าพเจ้าขอนอบน้อม แด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านัน

ข้าพเจ้าขอนอบน้อม แด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านัน

ข้าพเจ้าขอนอบน้อม แด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้านัน

(พระอาจารย์ว่า "ยมหํ วทามิ ตํ วเทหิ")

ผู้ปฏิญาณรับว่า "อาม ภนุเต")

(พระอาจารย์บอก ผู้ปฏิญาณว่าตาม ต่อ)

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ.

ข้าพเจ้าถึงพระพุทธรเจ้า เป็นสรณะที่ระลึกน้บถือ

ชมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ.

ข้าพเจ้าถึงพระธรรม เป็นสรณะที่ระลึกน้บถือ

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.

ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์ เป็นสรณะที่ระลึกน้บถือ

ทฺติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ.

ข้าพเจ้าถึงพระพุทธรเจ้า เป็นสรณะที่ระลึกน้บถือ แม้ครั้งที่ ๒

ทฺติยมฺปิ ชมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ.

ข้าพเจ้าถึงพระธรรม เป็นสรณะที่ระลึกน้บถือ แม้ครั้งที่ ๒

ทฺติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.

ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์ เป็นสรณะที่ระลึกน้บถือ แม้ครั้งที่ ๒

ตฺติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ.

ข้าพเจ้าถึงพระพุทธรเจ้า เป็นสรณะที่ระลึกน้บถือ แม้ครั้งที่ ๓

ตฺติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.

ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์ เป็นสรณะที่ระลึกน้บถือ แม้ครั้งที่ ๓

ตฺติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.

ข้าพเจ้าถึงพระสงฆ์ เป็นสรณะที่ระลึกน้บถือ แม้ครั้งที่ ๓

(พระอาจารย์) ว่า "ติสรณคมนํ นิฏฺฐิตํ" ผู้ปฏิญาณรับว่า " อาม ภนุเต")

(พระอาจารย์บอกต่อ ผู้ปฏิบัติว่าตาม)

(๑) ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทํ สมาธิยามิ.

ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท เว้นจากผลาญชีวิตสัตว์

(๒) อทินันทานา เวมณี สิกขาปทํ สมทียามิ.

ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท เว้นจากถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้

(๓) กามสุ มิจฺฉาจารา เวมณี สิกขาปทํ สมทียามิ.

ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท เว้นจากประพฤติดิคนกาม.

(๔) มุสาวาทา เวมณี สิกขาปทํ สมทียามิ.

ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท เว้นจากพูดเท็จ

(๕) สุราเมรยมชฺชปมาทญฺจานา เวมณี สิกขาปทํ สมทียามิ.

ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท เว้นจากดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย อันเป็น
ฐานแห่งความประมาท

อิมานิ ปญจ สิกขาปทานิ สมทียามิ.

ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท ๕ เหล่านี้

(พระอาจารย์บอกบทนี้จบเดียว ผู้ปฏิบัติพึงว่าช้า ๓ จบ)

สุดท้ายพระอาจารย์บอกอันสงฆ์สี่ลต่อไปว่า

สีเลน สุคติ ยนฺติ สีเลน โภคสมฺปทา,

สีเลน นิพฺพุตี ยนฺติ ตสฺมา สีลํ วิโสธเย.

(ผู้ปฏิบัติไม่ต้องว่าตาม)

ข. เมื่อพระอาจารย์บอกอันสงฆ์สี่ลจบแล้ว ผู้ปฏิบัติพึงกราบอีก

๓ ครั้ง ถ้ามีเครื่องไทยธรรมถวายพระสงฆ์ พึงนำมาประเคนในลำดับนี้
เสร็จแล้วนั่งราบตรงหน้าพระอาจารย์ เตรียมนำกรวดเมื่อพระสงฆ์
อนุโมทนา

ข. พระสงฆ์อนุโมทนาด้วยบท ดังนี้

(๑) ยถา....

(๒) สพุทฺติโย...

(๓) โส อตุลฺลทฺโร... หรือ

ธา อตุลฺลทฺธา...แล้วแต่กรณี

๓๓ อุตฺถลทฺธา... แลว้แต่กรณิ

(๔) ภาตฺถ สพฺพมจฺจํ...

ณ. ขณะพระอาจารย์ว่า ยถา...ผู้ปฏิบัติพึงกรวดน้ำตามแบบ กะให้เสร็จ
พร้อมกับจบยถา พอพระสงฆ์ว่า สพุพิติโย...พึงนั่งประนมมือรับพร
เมื่อจบแล้ว พึงนั่งคุกเข่ากราบพระสงฆ์ ๓ ครั้งเป็นอันเสร็จพิธี.

พิธีรักษาอุโบสถ

อุโบสถ เป็นเรื่องของกุศลกรรมสำคัญประการหนึ่งของคฤหัสถ์ แปลว่า การเข้าจำ เป็นอุบายขัดเกลากิเลสอย่างหยาบให้เบาบาง และเป็นทางแห่งความสงบ ระวังอันเป็นความสุขอย่างสูงสุดในพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น พุทธศาสนิกชนผู้อยู่ในฆราวาสวินัย จึงนิยมเอาใจใส่หาโอกาสประพฤติปฏิบัติตามสมควร อุโบสถของคฤหัสถ์ที่กล่าวนี้มี ๒ อย่าง คือ ปกติอุโบสถอย่าง ๑ ปฏิภาครอุโบสถอย่าง ๑ อุโบสถที่รับรักษากันตามปรกติเฉพาะวันหนึ่งคือหนึ่งอย่าง ที่รับรักษาเป็นพิเศษกว่าปรกติ คือ รักษาคราวละ ๓ วัน จัดเป็นวันรับวันหนึ่ง วันรักษาวันหนึ่ง และวันส่งวันหนึ่ง เช่น จะรักษาอุโบสถวัน ๘ คำ ต้องรับและรักษามาแต่วัน ๗ คำ ตลอดไปถึงสุดวัน ๕ คำ คือ ได้อรุณใหม่ของวัน ๑๐ คำ นั่นเอง จึงหยุดรักษา อย่างนี้เรียกว่า ปฏิภาครอุโบสถ ทั้ง ๒ อย่างนี้ ต่างกันเฉพาะวันที่รักษามากน้อยกว่ากันเท่านั้น และการรักษาอุโบสถทั้ง ๒ อย่างนี้ โดยเนื้อแท้ก็คือสมาทานรักษาศีล ๘ อย่างเคร่งครัด เป็นเอกัฆมสมาทานมั่นคงอยู่ด้วยความผูกใจจนตลอดกาลของอุโบสถที่ตนสมาทานนั้น จึงเป็นเหตุให้เกิดประโยชน์สำคัญดังกล่าวแล้ว

การรักษาอุโบสถนี้ ประกอบด้วยพิธีกรรมซึ่งปฏิบัติกันมาโดยระเบียบต่อไปนี้

ระเบียบพิธี

๑. เมื่อตั้งใจจะรักษาอุโบสถวันพระใด ฟังตื่นแต่เช้ามีดก่อนรุ่งอรุณของวันนั้นพอได้เวลารุ่งอรุณของวันนั้น ฟังเตรียมตัวให้สะอาดเรียบร้อยตลอดถึงการบ้วนปากแล้วบูชาพระเปล่งวาจกอธิษฐานอุโบสถด้วยตนเองก่อนว่า "อิหมั อภุจกสมนุหนาคัต พุทฺธปญฺญตฺตํ อุโปโปสถํ อิมญจ รตฺตํ อิมญจ ทิวถํ สมุมเทว อภिरกฺขิตุํ สทาทิยามิ" ความว่า "ข้าพเจ้าของสมาทานอุโบสถพุทธ-

บัญญัติ อันประกอบด้วยองค์แปดประการนี้ เพื่อจะรักษาไว้ให้ดี มิให้ขาดมิให้
ทำลายตลอดคืนหนึ่งและวันหนึ่งในเวลาวันนี้" ดังนี้ แล้วขยับยั้งรอเวลาอยู่ด้วย
อาการสงบเสงี่ยมตามสมควร รับประทานอาหารเช้าแล้วไปสู่สมาคม ณ วัดใด
วัดหนึ่ง เพื่อรับสมทานอุโบสถศีลต่อพระสงฆ์ตามประเพณี

๒. โดยปรกตอุโบสถนั้น เป็นวันธรรมสวนะ ภายในวัดพระสงฆ์สามเณร
ย่อมลงประชุมกันในพระอุโบสถหรือศาลาการเปรียญ เป็นต้น หลังจากฉัน
ภัตตาหารเช้าแล้ว บางแห่งมีทำบุญตักบาตรที่วัดประจำทุกวันพระ ภิกษุสามเณร
ลงฉันอาหารบิณฑบาตพร้อมกันทั้งวัด เสร็จภัตตาหารแล้วขึ้นกุฏิทำสรีริก
พอสมควร แล้วลงประชุมพร้อมกันอีกครั้งหนึ่งตอนสายประมาณ ๕.๐๐ นาฬิกา
ต่อหน้าอุบาสกอุบาสิกา แล้วทำวัตรเช้า พอภิกษุสามเณรทำวัตรเสร็จ อุบาสก-
อุบาสิกา ฟังทำวัตรเช้าร่วมกันตามแบบนิยมของวัดนั้น ๆ

๓. ทำวัตรจบแล้ว หัวหน้าอุบาสกหรืออุบาสิกาที่ตาม ฟังคุกเข้าประนมมือ
ประกาศองค์อุโบสถ ทั้งคำบาลีและคำไทย ดังนี้

คำประกาศองค์อุโบสถ

อหุช โภณุโต ปกขสุต อญฺญมิตฺตวโส เอวรูโป โข โภณุโต ทิวโส, พุทฺธเชน
ภควตา ปญฺญตฺตสุต ชมฺมสวนสุต เจว, ตทตฺถาย อุปาสกอุปาสิกานํ
อุโปสถสุต จ กาลโ โลหิตฺ, หนุท มยฺ โภณุโต สพุเพ อธิ สมาคตา, ตสุต ภควโต
ชฺมฺมานุชฺมฺมปฏิบัติยา ปุชฺชนตฺถาย, อิมลฺลจ รตฺตี อิมลฺลจ ทิวสํ อญฺจฺจ-
สมฺมุหนาคตํ อุโปสถํ อุปวตฺติสุตฺตมาตฺติ, กาลปริจฺเจทํ กตฺวา ตํ ตํ เวรมณฺี
อารมฺมณฺํ กริตฺวา, อวิกฺขิตฺตจิตฺตยา หุตฺวา สกฺกจฺจํ อุโปสถํ สสมาทฺิเยยฺยาม,
อีทิสํ หิ อุโปสถํ สมฺปตฺตทานํ อมฺหากํ ชีวิตํ มานิรตฺถกํ โหตุ.

คำแปล

ขอประกาศเรื่องความที่จะสมทานรักษากุโบสถอันพร้อมไปด้วย
องค์แปดประการไว้ให้สาธุชนที่ได้ตั้งจิตสมทานทราบทั้งกันก่อนแต่สมทาน
ณ บัดนี้ด้วยวันนี้ เป็น วันอัฐมิมิตฺติที่แปล แห่งปักษ์มาถึงแล้ว ก็แหละวันเช่นนี้

เป็นกาลที่สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติแต่งตั้งไว้ในประชุมกันฟังธรรม

และเป็นกาลที่จะรักษาอุโบสถของอุบาสกอุบาสิกาทั้งหลายเพื่อประโยชน์แก่การ
ฟังธรรมนั้นด้วย เชิญเถิดเราทั้งหลายทั้งปวงที่ได้มาประชุมพร้อมกัน ณ ที่นี้
พึงกำหนดกาลว่า จะรักษาอุโบสถตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่งนี้ แล้วพึงทำความ
เว้นโทษนั้น ๆ เป็นอารมณ์ (คือ เว้นจากฆ่าสัตว์ ๑ เว้นจากลักขโมยสิ่งของที่เขา
ไม่ให้ ๑ เว้นจากประพฤติกกรรมที่เป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ ๑ เว้น จากเจรจาคำเท็จ
ล่อลวงผู้อื่น ๑ เว้นจากดื่มกินสุราเมรัยอันเป็นเหตุที่ตั้งแห่งความประมาท ๑
เว้นจากบริโภคอาหารตั้งแต่เวลาพระอาทิตย์เที่ยงแล้วไปจนถึงเวลาอรุณขึ้นมาใหม่
๑ เว้นจากฟ้อนรำขับร้องและประโคมเครื่องดนตรีต่าง ๆ และการดูการละเล่น แต่
บรรดาที่เป็นข้าศึกแก่กุศลทั้งสิ้น และตัดทรงประทับตบแต่งร่างกายด้วยดอกไม้
ของหอมเครื่องประดับเครื่องทำ เครื่องย้อม ผัดผิวร่างกายให้วิจิตรงดงามต่าง ๆ
อันเป็นเหตุที่ตั้งแห่งความกำหนัดยินดี ๑ เว้นจากนั่งนอนเหนือเตียงตั้งม้า
ที่มีเท้าสูงเกินประมาณและที่นั่งที่นอนใหญ่ ภายในมีนุ่นและสำลีเครื่องปูลาด
ที่วิจิตรด้วยเงินและทองต่าง ๆ ๑) อย่าให้จิตฟุ้งซ่านส่งไปอื่น พึงสมาทานเอา
องค์อุโบสถทั้งแปดประการ โดยเคารพ เพื่อจะบูชาสมเด็จพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า
นั้นด้วยธรรมานุธรรมปฏิบัติ อนึ่ง ชีวิตของเราทั้งหลายที่ได้เป็นอยู่รอดมาถึง
วันอุโบสถเช่นนี้ จงอย่าได้ล่วงไปเสียเปล่าจากประโยชน์เลย

หมายเหตุ :- คำประกาศนี้สำหรับวันพระ ๘ คำทั้งข้างขึ้นและข้างแรม ถ้าเป็น
วันพระ ๒๕ คำเปลี่ยนบาลีเฉพาะคำที่ขีดเส้นได้ว่า **ปณณรสีทิวโธ**
และเปลี่ยนคำไทยที่ขีดเส้นได้เป็นว่า "**วันปณณรสีตีสึทิวห่า**"
ถ้าเป็นวันพระ ๑๔ คำ เปลี่ยนบาลีตรงนั้นว่า **จาทูททสีทิวโธ** และ
เปลี่ยนคำไทยแห่งเดียวกันว่า "**วันจาทูททสีตีสึทิวลิ**" สำหรับ
คำไทยภายในวงเล็บ จะว่าด้วยก็ได้ ไม่ว่าจะด้วยก็ได้ แต่มีนิยามว่า
ในวัดที่ท่านให้สมาทานอุโบสถศีลบอกให้สมาทานทั้งคำบาลี และ
คำแปลในตอนต่อไปเป็นข้อ ๆ เวลาประกาศก่อนสมาทานนี้
ไม่ต้องว่าคำในวงเล็บเพราะพระท่านจะบอกให้สมาทาน เมื่อจบ

ประกาศนี้แล้ว สำหรับวัดที่ท่านให้สมทานอุโบสถศีลแต่เฉพาะ
คำบาลีเท่านั้นไม่บอกคำแปลด้วย เวลาประกาศก่อนสมทานนี้
ควรว่าความในวงเล็บทั้งหมด

๔. เมื่อหัวหน้าประกาศจบแล้ว พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมขึ้นนั่งบนธรรมาสน์ อุบาสกอุบาสิกาทุกคน ฟังนั่งคุกเข่ากราบพร้อมกัน ๓ ครั้ง แล้วกล่าวคำอาราธนา อุโบสถศีลพร้อมกันว่าดังนี้

มยฺ ภนฺเต, ติสฺรณฺ สห, อญฺจุสมฺนุหาคตฺ,

อุโปสถํ ยาจาม. (ว่า ๓ จบ)

ต่อเนี้่ กอนต้งใจรับสรณคมน์และศีลโดยเคารพ คือ ประนมมือ

๕. ฟังว่าตามคำสั่งที่พระสงฆ์บอกเป็นตอน ๆ ไป คือ

นโม.....(๓ จบ)

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ฯลฯ

ตติยมฺปิ สจฺฉํ สรณํ คจฺฉามิ.

เมื่อพระสงฆ์ว่า "ติสรณคมน์ นิฎฺฐิตํ" ฟังรับพร้อมกันว่า "อาม ภนฺเต" แล้วท่านจะให้ศีลต่อไป คอยรับพร้อมกันตามระยะที่ท่านหยุดดังต่อไปนี้

(๑) ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาธิยามิ.

(๒) อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาธิยามิ.

(๓) อพฺรหฺมจฺริยา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาธิยามิ.

(๔) มุสฺสาวาทา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาธิยามิ.

(๕) สุราเมรยมชฺขปฺมาทญฺจานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาธิยามิ.

(๖) วิกาลโภชนา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาธิยามิ.

(๗) นจฺจคีตวาทิตฺตฺวิสุทฺทสุสฺนา มาลาคนฺธวิเลปนธารณฺมณฺฑน-

วิภูสฺนญฺจานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาธิยามิ.

(๘) อุจฺจาตยฺนมาตยฺนา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาธิยามิ.

อิมํ อญฺจุสมฺนุหาคตฺ, พุทฺธปฺลยฺตตฺ อุโปสถํ, อิมญฺจ รตฺตี อิมญฺจ ทิวสํ, สมฺมเทว อภฺริกฺขิตฺตุํ สมาธิยามิ.

หยุดรับเพียงเท่านั้น ในการให้ศีลอุโบสถนี้ตลอดถึงคำสมาทานท้ายศีล บางวัดให้เฉพาะคำบาลี มิได้แปลให้ บางวัดให้คำแปลด้วย ทั้งนี้สุดแต่นิยมอย่างไร

ตามความเหมาะสมของบุคคลและสถานที่นั้น ๆ ถ้าท่านแปลให้ด้วย ฟังว่าตาม
เป็นข้อ ๆ และคำ ๆ ไปจนจบ ต่อนี้พระสงฆ์จะว่า " อิมานิ อฏฐติกขาปทานิ
อุโปสถวเสน มนสิกริตฺวา, สาธุกั อปฺปมาเทน รกฺขิตฺวา " ฟังรับพร้อมกัน
เมื่อท่านกล่าวจบคำนี้ว่า " อาม ภนฺเต " แล้วพระสงฆ์จะว่า อานิสงส์สืบต่อไป ดังนี้

สีเลน สุกตี ยนฺตี สีเลน โภคสมฺปทา

สีเลน นิพฺพุตี ยนฺตี ตสฺมา สิลฺล วิโสชเย.

พอท่านว่าจบ ฟังกราบพร้อมกัน ๓ ครั้ง ต่อนี้นั่งราบพับเพียบประนมมือ ฟังธรรมซึ่งท่านจะได้แสดงต่อไปนี้

๖. เมื่อพระแสดงธรรมจบแล้ว ทุกคนพึงให้สาธุการและสวดประกาศตนพร้อมกัน ดังนี้

สาธุ สาธุ สาธุ

อหิ พุทฺชญจ ชมฺมญจ	สงฺฆญจ ธรรม์ คโต,
อุปาสกตฺตํ เทสสิ	ภิกฺขุสงฺฆสฺส สนฺมุขา.
เอตํ เม ธรรม์ เขมํ	เอตํ ธรรมมุตฺตมํ,
เอตํ ธรรมมาคฺคม	สพฺพทฺทฺทฺชา ปมฺจฺจเย.
ยถาพลํ จเรยฺยํ	สมฺมาสมฺพุทฺธสาสนํ,
ทฺทฺขนิสฺสธรรมสฺเสว	ภาคี อสฺสํ อนาคเต.

หมายเหตุ :- คำสวดประกาศข้างต้นนี้ ถ้าผู้ว่าเป็นผู้หญิง พึงเปลี่ยนคำที่ขีดเส้นใต้ไว้ ดังนี้

คโต เปลี่ยนเป็นว่า คตา
 อุปาสกตฺตํ เปลี่ยนเป็นว่า อุปาสิกตฺตํ
 ภาคี อสฺสํ เปลี่ยนเป็นว่า ภาคินิสฺสํ
 นอกนั้นว่าเหมือนกัน

เมื่อสวดประกาศนี้จบแล้ว ฟังกราบพร้อมกันอีก ๓ ครั้ง เป็นอันเสร็จพิธี ตอนเช้าเพียงเท่านี้

๗. ต่อนี้ผู้รักษาอุโบสถพึงยับยั้งอยู่ที่วัด ด้วยการนั่งสมาทานธรรมกันบ้าง กาวนาก็มีกฎฐานตามตัปปายะของตนบ้าง หรือจะท่องบ่นสวดมนต์และอ่านหนังสือธรรมใด ๆ ก็ได้ถึงเวลาพึงรับประทานอาหารเพลให้เสร็จทันกาลก่อนเที่ยงเสร็จแล้วจะพักผ่อนหรือปฏิบัติอะไรที่ปราศจากโทษก็แล้วแต่อัธยาศัย พอได้เวลา

ป้ายหน้าเขียนจันคำ ฟังประชุมกันทำวัตรคำตามแบบนิยมของวัดนั้น ๆ ในภาค

บายจนถึงเย็นนี้ บางแห่งทางวัดจัดให้มีเทศน์โปรดอีกกัณฑ์หนึ่ง ถ้ามีเทศน์
พระผู้เทศน์จะลงมาเทศน์ เมื่อจบทำวัตรตอนนีห้วนหน้าฟังนั่งคุมเข้ากราบพระ
๓ ครั้ง แล้วกล่าวอาราธนาธรรมพิเศษโดยเฉพาะ ว่าดังนี้

จาทุทฐี ปรณฺรลี	ยา จ ปกฺขสุส อฏฺฐมี,
กาลา พุทฺเธน ปรณฺรตฺตา	สทฺธมฺมสุสฺวนสุสิเม.
อฏฺฐมี โข อยนฺทานิ	สมฺปตฺตา อภิลกฺขิตา,
เตนยํ ปริสา ฐมฺมํ	โสตุํ อิธ สฺมาคตา.
สาธุ อโยโย ภิกฺขุสงฺโฆ	กโรตุ ฐมาเทสนํ,
อยลฺลจ ปริสา สพฺพา	อฏฺฐจิกฺตฺวา สุณฺนาตุ ตนฺนติ.

หมายเหตุ :- คาถาอาราธนาธรรมนี้ ใช้เฉพาะวันพระ ๘ คำ ทั้งข้างขึ้นและ
ข้างแรม ถ้าเป็นวันพระ ๑๕ คำ เปลี่ยนคำที่ขีดเส้นใต้ไว้เป็นว่า
"ปรณฺรลี" ถ้าเป็นวันพระ ๑๔ คำ เปลี่ยนคำนั้นเป็นว่า "จาทุทฐี"
นอกนั้นเหมือนกัน

๘. เมื่ออาราธนาจบแล้ว พระจะขึ้นแสดงธรรม ฟังนั่งฟังธรรมโดยเคารพ
อย่างพิธีตอนเช้า พอเทศน์จบ ทุกคนพึงให้สาธุการและสวดประกาศตนพร้อมกัน
อย่างเดียวกับที่ว่าท้ายเทศน์ในภาคเช้า และสวดประกาศต่อท้ายติดกันไปอีกว่า

กาเยน วาจา ย ว เจตวา ว,
 พุทฺเธ กุกมฺมํ ปกตํ มยา ยํ,
 พุทฺโธ ปฏิกฺคณฺหตุ อจฺจนฺตํ,
 กาลนฺตเร สํวริตุํ ว พุทฺเธ.

กาเยน วาจา ย ว เจตสา ว,
 ฐมฺเม กุกมฺมํ ปกตํ มยา ยํ,
 ฐมฺโฆ ปฏิกฺคณฺหตุ อจฺจนฺตํ,
 กาลนฺตเร สํวริตุํ ว ฐมฺเม.

กาเยน วาจา ย ว เจตสา ว,

สงฺฆ กุณฺหมํ ปกฺติ มยา ยํ,
สงฺโฆ ปฏฺิคฺคณฺหตุ อจฺจนฺตํ,
กาลนฺตเร สํวริตุํ ว สงฺฆ.

๕. ถ้าไม่มีเทศน์กัณฑ์เขียนนี้ พอทำวัตรจบ ผู้ประสงค์จะกลับไปพักผ่อนที่บ้าน ฟังขึ้นไปลาหัวหน้าสงฆ์บนกุฏิ หรือหัวหน้าสงฆ์จะลงมารับลาในที่ประชุมก็แล้วแต่ธรรมเนียมของวัดนั้น ๆ ส่วนผู้ประสงค์จะค้างที่วัดไม่กลับบ้านก็ไม่ต้องลา แต่ถ้ามีเทศน์ด้วยดังกล่าว ผู้จะกลับบ้านฟังบอกลาต่อพระผู้เทศน์ เมื่อสวดประกาศตอนท้ายเทศน์จบลงแล้วได้ทันที คำลากลับบ้านฟังว่าดังนี้

หนุทธทานิ มยฺ ภนุเต, อาปุจฺจาม.

พหุกิจฺจา มยฺ พหุกรณียา.

พระสงฆ์ผู้รับสภาก จะเป็นในที่ประชุมฟังเทศน์ หรือบนกุฏิก็ตามฟังกล่าวคำว่า "ยสุทธทานิ ตุมฺเห กาลิ มลฺลยถ" ผู้ลาฟังรับพระพร้อมกันว่า "สาธุ ภนุเต" แล้วกราบพร้อมกัน ๓ ครั้งเป็นอันเสร็จพิธี.

พิธีเวียนเทียนในวันสำคัญ

ทางพระพุทธศาสนา

วันสำคัญในทางพระพุทธศาสนา ที่พุทธศาสนิกชนนิยมประกอบพิธีกรรม มีการบูชาเป็นต้น เพื่อระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยเป็นพิเศษ แต่เดิมกำหนดไว้ ๓ วัน คือ วันวิสาขบูชา วันอัฐมีบูชา วันมาฆบูชา ภายหลังเพิ่มวันอาสาฬหบูชา เข้าอีกวันหนึ่ง รวมเป็น ๔ วัน

๑. วันวิสาขบูชา คือ วันเพ็ญเดือน ๖ แต่ในปีที่มีอธิกมาสเลื่อนไปเป็น วันเพ็ญเดือน ๗ วันนี้นิยมว่า เป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธประสูติคล้ายวันที่ พระพุทธเจ้าตรัสรู้ และคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานซึ่งสามกาลสามสมัย ของพระพุทธองค์ตกในวันเพ็ญเดือนวิสาขะทั้งนั้น เหตุนี้พุทธศาสนิกชนจึง นิยมทำการบูชาเป็นพิเศษ ในเมื่อวันเช่นนี้เวียนมาถึงทุก ๆ ปีและเรียกวันนี้ว่า **วันวิสาขบูชา**

๒. วันอัฐมีบูชา คือ วันแรม ๘ ค่ำ เดือน ๖ หรือเดือน ๗ นับถัดจาก วันวิสาขบูชาไป ๗ วัน เป็นวันคล้ายวันถวายพระเพลิงพระพุทธสรีระที่เมือง กุสินารา เป็นวันสำคัญที่ระลึกถึงพระพุทธองค์อีกวันหนึ่ง เหตุนี้ เมื่อถึงวันเช่นนี้ ทุก ๆ ปี พุทธบริษัทจึงนิยมทำการบูชาพิเศษอีกวันหนึ่ง และเรียกวันนี้ว่า **วันอัฐมีบูชา**

๓. วันมาฆบูชา คือ วันเพ็ญเดือน ๓ ถ้าปีในอธิกมาส ปีนั้นเลื่อนไป เป็นวันเพ็ญเดือน ๔ วันนี้นิยมว่า คล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์ อันเป็นหลักการของพระพุทธศาสนาเป็นครั้งแรกและครั้งเดียวเท่านั้น ในท่ามกลาง พระอรหันต์จำนวน ๑,๒๕๐ องค์ ซึ่งล้วนเป็นพระอรหันต์จีฉาสพ มาประชุม พร้อมกันโดยบังเอิญมิได้นัดหมายกันมา ในปีแรกที่พระองค์ตรัสรู้ และเริ่ม ประกาศพระศาสนาแล้ว เป็นเหตุการณ์ที่น่าอัศจรรย์ครั้งเดียว และครั้งนั้นพระองค์ ก็ทรงวางหลักการของพระศาสนาในท่ามกลางสงฆ์นั้น ซึ่งเรียกว่า โอวาทปาติโมกข์

การประชุมในวันนั้นเรียกว่า **จาดูรงคสันนิบาต** เพราะเป็นการประชุมประกอบด้วยองค์ ๔ คือ (๑) ภิกษุสงฆ์ที่มาประชุมจำนวน ๑,๒๕๐ องค์ เป็นจำนวนที่พระองค์ได้ในการมาประกาศพระศาสนาในกรุงราชคฤห์ เป็นครั้งแรกที่ตรัสรู้ ท่านเหล่านั้นล้วนเป็นพระอรหันต์จีณาสพ (๒) ท่านเหล่านั้นล้วนเป็นเอหิภิกขุ ผู้อุปสมบทมาแต่สำนักพระพุทธองค์ (๓) ท่านเหล่านั้นไม่มีใครเชื่อเชิญ บังเอิญใจตรงกันมาประชุม ในเวลาเดียวกันโดยลำพังตนเองและ (๔) วันที่ประชุมนั้นเป็นวันเพ็ญเดือนมาฆะด้วย เพราะวันนี้มีความสำคัญดังกล่าวนี้ภายหลังจึงเกิดนิมิตทำการบูชาพระรัตนตรัยเป็นพิเศษในวันนี้ แล้วเรียกวันนี้ว่า **วันมาฆบูชา**

๔. **วันอาสาฬหบูชา** คือ วันเพ็ญเดือน ๘ ก่อนวันเข้าปฐมพรรษา ๑ วัน เป็นวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนา คือ เทศน์กัณฑ์แรก ชื่อ **ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร** โปรดพระปัญจวัคคีย์ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี ในปีแรกที่ตรัสรู้ใหม่ และเพราะผลของพระธรรมเทศนากัณฑ์นี้ เป็นเหตุให้ท่านพระโกณฑัญญะในจำนวนพระปัญจวัคคีย์ ได้ธรรมจักขุดวงตาเห็นธรรม เปลี่ยนลัทธิมารับนับถือศาสนา ทูลขอบรรพชาอุปสมบทต่อพระพุทธองค์ เป็นพระอริยสงฆ์องค์แรกทีเดียว วันนี้จึงเป็นวันเกิดขึ้นแห่งสังฆมรณะอีกโสดหนึ่งด้วย เหตุนี้วันนี้จึงนับเป็นวันสำคัญอีกวันหนึ่งและเกิดนิมิตทำการบูชาพิเศษในเมื่อถึงวันเช่นนี้ทุก ๆ ปี เพิ่มขึ้นอีกเรียกวันนี้ว่า **วันอาสาฬหบูชา**

การบูชาพิเศษในวันสำคัญทั้ง ๔ นี้ ก็คือ การเวียนเทียน นอกเหนือไปจากประชุมทำวัตรสวดมนต์ และฟังเทศน์ตามปกติในวันนั้น การเวียนเทียนนี้คือการที่พุทธบริษัทถือดอกไม้รูปเทียนจุดประนมมือ เดินเวียนขวา ที่เรียกว่า **ประทักษิณ** รอบปูชานียวัตถุในวัด หรือในสถานแห่งใดแห่งหนึ่ง ๓ รอบ ส่งใจระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยในขณะที่เดินเวียน เสร็จแล้วนำดอกไม้รูปเทียนนั้นปักบูชาปูชนียวัตถุที่เวียนนั้นเป็นการแสดงความเคารพอย่างสูงด้วยเครื่องสักการะบูชา ในการนี้มีระเบียบปฏิบัติที่นิยม ดังนี้

ระเบียบพิธี

พิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทั้ง ๔ วัน มีระเบียบปฏิบัติเหมือนกันตลอด
ต่างกัน แต่คำบูชาก่อนเวียนเทียน ซึ่งกำหนดใช้เฉพาะวันนั้นๆ แต่ละวันเท่านั้น

ระเบียบของพิธีมีอยู่ว่า เมื่อถึงกำหนดวันสำคัญนั้น ๆ ให้ทางวัดประกาศให้
พุทธบริษัททราบทั่วกันทั้งชาววัดและชาวบ้านและบอกกำหนดเวลาประกอบ
พิธีด้วยว่าจะประกอบเวลาไหน จะเป็นตอนบ่ายหรือต้นค่ำก็ได้แล้วแต่สะดวก

ถึงเวลากำหนด ทางวัดตระฆังสัญญาณให้พุทธบริษัท ทั้งภิกษุสามเณร
อุบาสกอุบาสิกาประชุมพร้อมกัน ที่หน้าพระอุโบสถหรือพระเจดีย์ อันเป็นหลัก
ของวัดนั้น ๆ ภิกษุอยู่แถวหน้าถัดไปสามเณร ท้ายสุดอุบาสกอุบาสิกาจะจัดให้
ชายอยู่กลุ่มชาย หญิงอยู่กลุ่มหญิง หรือปล่อยให้ละกันตามอัชฌาศัยก็ได้แต่
จะกำหนดทุกคนถือดอกไม้รูปเทียนตามแต่จะหาได้และศรัทธาของตน แต่
เทียนควรหาชนิดที่ใหญ่มีด้ายมากเส้นและเป็นเทียนขี้ผึ้งด้วยจึงจะดีเพราะ
เมื่อจุดเดินไปจะได้ไม่ดับง่ายและน้ำตาเทียนไม่หยดเลอะเทอะทำสกปรก ควร
กะขนาดของเทียนให้จุดเดินได้จนครบ ๓ รอบ สถานที่ที่เดิน ไม่หมดเสียใน
ระหว่างเดิน

เมื่อพร้อมกันแล้ว หัวหน้าสงฆ์จุดเทียนและรูป ทุกคนจุดของตนตาม
เสร็จแล้วทุกคนถือดอกไม้รูปเทียนที่จุดแล้วประนมมือหันหน้าเข้าหาปูชนียสถาน
ที่จะเวียนนั้น หัวหน้าสงฆ์นำว่า นโม...พร้อมกัน ๓ จบ ต่อนั้นนำว่าคำถวาย
ดอกไม้รูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ตามแบบที่กำหนดไว้สำหรับวันนั้น ๆ เป็น
คำ ๆ เฉพาะบาลีเท่านั้น (ถ้ามีโอกาสและเห็นสมควรจะว่าคำแปลด้วยก็ได้) ทุกคน
ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ว่าตามจนจบ

ต่อนั้น หัวหน้าสงฆ์เดินนำแถวด้วยอาการประนมมือถือดอกไม้รูปเทียน
นั้นไปทางขวามือของสถานที่ที่เวียน คือ เดินเวียนไปทางที่มือขวาของตนหัน
เข้าหาสถานที่ที่เวียนนั้นทุกคนเดินเรียงแถวเรียง ๑-๒-๓-๔ ฯลฯ แล้วแต่เหมาะ
เว้นระยะห่างกันพอสมควร ตามหัวหน้าไป โดยอาการเช่นเดียวกัน ระหว่างเดิน
เวียนรอบที่หนึ่งพึงตั้งใจระลึกถึงคุณพระพุทธรูปโดยนัยบท อิติปิ โส ภควา ฯลฯ
รอบที่สองระลึกถึงพระธรรมคุณ โดยนัยบท สุวากุขาโต ภควตา ธมฺโม ฯลฯ
และรอบที่สามระลึกถึงพระสังฆคุณโดยนัยบท สุปฏิปนุโน ภควโต สาวกสงฺโฆ

๗๗ ครอบ ๓ รอบแล้วนำดอกไม้ธูปเทียนไปปักบูชาตามที่เตรียมไว้ ต่อนั้นจึง
เข้าไปประชุมพร้อมกันในพระอุโบสถหรือวิหาร หรือศาลการเปรียญ แล้วแต่ที่
ทางวัดกำหนดเริ่มทำวัตรค่ำและสวดมนต์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์อย่างพิธีกรรม

วันธรรมสวนะธรรมดาเสร็จแล้วมีเทศน์พิเศษแสดงเรื่องพระพุทธประวัติและเรื่องที่เกี่ยวข้องวันสำคัญนั้น ๑ กัณฑ์เป็นอันเสร็จพิธี แต่ถ้าพุทธบริษัทพร้อมใจกันมีอุตสาหะและศรัทธาเต็มที จะจัดให้มีเทศน์เป็นกัณฑ์ ๆ ไป และสวดสลับกันไปจนถึงกาลอันควรหรือจนตลอดรุ่งก็ได้.

หมวดที่ ๒ บุญพิธี

บุญพิธีที่จะกล่าวไปหมวดนี้ ได้แก่ พิธีทำบุญเนื่องด้วยประเพณีในครอบครัวของพุทธศาสนิกชน เป็นประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของคนไทยทั่วไป ส่วนมากทำกันเกี่ยวกับเรื่องฉลองบั้ง เรื่องต้องการสิริมงคลบั้ง เรื่องตายบั้ง ในเรื่องเหล่านี้ นิยมทำบุญทางพระพุทธศาสนา เช่น ทำบุญเลี้ยงพระและตักบาตรเป็นต้น เพราะประเพณีนิยมดังนี้ จึงเกิดมีพิธีกรรมที่จะต้องปฏิบัติขึ้นและถือสืบ ๆ กันมา แต่โบราณกาล ฉะนั้น ในเรื่องพิธีทำบุญ หรือที่เรียกว่า **บุญพิธี** จึงเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาอีกส่วนหนึ่งซึ่งจะนำมากล่าวในหมวดนี้โดยแยกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ทำบุญงานมงคล

๒. ทำบุญงานอวมงคล

แต่ละประเภทมีความมุ่งหมายและเหตุผล ตลอดถึงระเบียบปฏิบัติพิธีแตกต่างกันออกไปเป็นกรณี ๆ อีกหลายอย่าง ดังจะนำมาชี้แจงแต่เพียงที่สำคัญ ๆ ให้เข้าใจต่อไป

พิธีทำบุญเลี้ยงพระ

การทำบุญเลี้ยงพระ ตามปรกติที่ทำกัน มักนิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ในสถานที่ที่ประกอบพิธีในตอนเย็น เรียกกันอย่างสามัญว่า สวดมนต์เย็น รุ่งขึ้นเวลาเช้า (บางกรณีเวลาเพล) ถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์เมื่อเย็นวานนั้นเรียกกันว่า **เลี้ยงพระเช้า** (เลี้ยงพระเพล) หรือ **ฉันเช้า** (ฉันเพล) และในคราวเดียวกันก็มีการตักบาตรด้วย บางคนมีเวลาน้อย ย่นเวลามาทำพร้อมกันในวันเดียวกันในตอนเช้าหรือตอนเพลตามความสะดวกให้นิมนต์พระภิกษุสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ก่อน จบแล้วถวายภัตตาหารให้เสร็จขึ้นในเวลาเดียวกัน อย่างนี้เรียกว่า **ทำบุญเลี้ยงพระ**

การทำบุญเลี้ยงพระนี้ นิยมทั้งในงานมงคลและงานอวมงคลทั่วไป ที่เรียกว่าทำบุญงานมงคลนั้น ได้แก่ การทำบุญเลี้ยงพระดังกล่าว เพื่อความสุข ความเจริญแก่จิตใจโดยปราศจากเหตุที่ตีเป็นมูล เกี่ยวกับฉลองความสำเร็จในชีวิต เช่น ฉลองพระบวชใหม่เป็นต้น หรือที่เกี่ยวกับการริเริ่มชีวิตใหม่เพื่อให้เกิดความสำเร็จตามปรารถนาด้วยดีตลอดไป เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญแต่งงานหรือเรียกว่า มงคลสมรส เป็นต้น ส่วนที่เรียกว่า ทำบุญบางอวมงคล ได้แก่ การทำบุญเลี้ยงพระเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขโดยปราศจากเหตุไม่สู้ดี เนื่องจากมีการตายขึ้นในวงศ์ญาติหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในครอบครัว จัดการทำบุญขึ้น เพื่อให้สำเร็จเป็นประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว และเพื่อเป็นมิ่งขวัญ กลาย ๆ แก่ผู้ที่ยังอยู่ งานทำบุญโดยปราศจากเหตุนี้เรียกว่า ทำบุญงานอวมงคล

การทำบุญทั้ง ๒ ประเภทนี้ ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติ มี ๒ ฝ่าย คือ ฝ่าย ทายกาทายิกาผู้ประกอบด้วยต้องการบุญ เรียกว่า ฝ่ายเจ้าภาพ ๑ ฝ่ายปฏิบัติหาก ผู้รับทานและประกอบพิธีกรรมตามความประสงค์ของเจ้าภาพ ซึ่งเป็นพระภิกษุสงฆ์ เรียกว่า ฝ่ายภิกษุสงฆ์อีก ๑ ทั้งสองฝ่ายนี้มีระเบียบปฏิบัติพิธีกำหนดไว้เพื่อความ เรียบร้อยโดยเหมาะสมแต่ละประเภทของงาน เป็นขนบประเพณีสืบมาดังต่อไปนี้

ระเบียบพิธี

๑. ทำบุญงานมงคล

พิธีฝ่ายเจ้าภาพ ผู้ที่จะทำบุญเนื่องในงานมงคลต่าง ๆ นั้น ในที่นี้เรียกว่า "เจ้าภาพ" เบื้องต้นจะต้องเตรียมกิจการต่าง ๆ ที่ควรทำก่อนดังนี้

- ก. อาราธนาพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์
- ข. เตรียมที่ตั้งพระพุทธรูปพร้อมทั้งเครื่องบูชา
- ค. ตกแต่งสถานที่บริเวณพิธี
- ฌ. วงด้วยสายสิญจน์
- ง. เชิญพระพุทธรูปมาตั้งบนที่บูชา
- จ. ปลูกดอกอาสนะสำหรับพระสงฆ์

ฉ. เตรียมเครื่องรับรองพระสงฆ์ตามควรแก่ฐานะ

ข. ตั้งภาชนะสำหรับทำน้ำมนต์

เมื่อพระสงฆ์มาถึงแล้วตามเวลากำหนด จะต้องปฏิบัติกรณีกิจ คือ

ก. คอยล้างเท้าพระสงฆ์และเช็ดด้วย

ข. ประเคนเครื่องรับรองที่จัดไว้

ค. ได้เวลาแล้ว จุดเทียนรูปที่โต๊ะบูชา บูชาพระแล้วกราบนมัสการ
๓ ครั้ง

ฅ. อาราธนาศีล และรับศีล

ง. ต่อจากศีล อาราธนาพระปริตร เสร็จแล้วไหว้หรือกราบแล้วแต่กรณี

จ. นั่งฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เมื่อจบแล้ว ถวายน้ำร้อน
หรือเครื่องคัมอันควรแก่สมณะ แล้วแต่จะจัด

ในการปฏิบัติพิธีตามหน้าที่ที่กล่าวนี้ มีข้อที่ควรจะเข้าใจให้กว้างขวาง
อยู่อีก ซึ่งจะชี้แจงต่อไป คือ

๑. เรื่องการอาราธนาพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ นิยมไม่กำหนด
จำนวนข้างมาก แต่นิยมกำหนดข้างน้อยไว้โดยเกณฑ์ คือ ไม่ต่ำกว่า ๕ รูป เกิน
๕ ไปก็เป็น ๗ หรือ ๙ ขื่อนำสังเกตก็คือ ไม่นิมนต์พระสงฆ์จำนวนคู่ เพราะถือ
เหมือนอย่างว่า การทำบุญครั้งนี้มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานแบบเดียวกับครั้ง
พุทธกาล ซึ่งปรากฏตามบาลีว่า **พุทธบุปฺมุโข ภิกฺขุสงฺโฆ** พระภิกษุสงฆ์มี
พระพุทธเจ้าเป็นประมุขโดยตั้งพระพุทธรูปไว้ข้างหน้าแถวพระสงฆ์ นับจำนวน
รวมกับพระสงฆ์เป็นคู่ เว้นแต่ในงานมงคลสมรส มักนิมนต์พระสงฆ์
จำนวนคู่ จุดมุ่งหมาย คือ แบ่งให้ฝ่ายเจ้าบ่าวและฝ่ายเจ้าสาวนิมนต์พระมาจำนวน
เท่า ๆ กัน เมื่อมารวมกันจึงเป็นจำนวนคู่แต่ในพิธีหลวงในปัจจุบันนี้ มักอาราธนา
พระสงฆ์ เป็นจำนวนคู่ เช่น ๑๐ รูป เป็นต้น

๒. เรื่องเตรียมที่ตั้งพระพุทธรูปพร้อมทั้งเครื่องบูชา ที่ตั้งพระพุทธรูป
พร้อมทั้งเครื่องบูชาในงานพิธีต่าง ๆ นั้น นิยมเรียกสั้น ๆ ว่า "โต๊ะบูชา" สิ่งสำคัญ
ของโต๊ะบูชานี้ประกอบด้วยโต๊ะรอง ๑ เครื่องบูชา ๑ โต๊ะรองเป็นที่รองรับพระพุทธรูป

และเครื่องบูชาปัจจุบันนี้นิยมใช้กันทั่วไป เป็นโตะหมู่ซึ่งสร้างไว้เป็นโดยเฉพาะ เรียก
กันว่า "โตะหมู่บูชา" มีเป็นหมู่เป็น ๕ หมู่ ๗ และหมู่ ๘ หมายความว่า หมู่หนึ่ง ๆ

ประกอบด้วยโตะ ๕ ตัว ๗ ตัว และ ๘ ตัว ก็เรียกว่าหมู่เท่านั้น ถ้าในที่ที่หาโตะหมู่ไม่ได้จะใช้ตั้งหรือโตะอะไรที่สมควร ซึ่งไม่สูงหรือต่ำเกินไปนักจัดเป็นโตะบูชาในพิธีก็ได้การใช้ตั้งหรือโตะอื่นแทนโตะหมู่บูชานี้มีหลักสำคัญอยู่อย่างหนึ่งว่า โตะหรือตั้งนั้นต้องใช้ผ้าขาวปูพื้นก่อน ถ้าหากผ้าขาวไม่ได้จำเป็นจะใช้ผ้าสีต้องเป็นผ้าสะอาดและยังมิได้ใช้การอย่างอื่นมาเป็นเหมาะที่สุด ผ้าอะไรก็ตามถ้าแสดงลักษณะชัดว่าเป็นผ้าถุงแล้วไม่สามารถควรอย่างยิ่ง การใช้โตะอื่นหรือตั้งแทนนี้ ควรหาตั้งเล็กหรือโตะเล็ก ๆ อีกตัวหนึ่งตั้งซ้อนบนเป็นที่ตั้งพระพุทธรูป การตั้งโตะบูชานี้มีหลักว่า ต้องตั้งหันหน้าโตะออกทางเดียวกับพระสงฆ์ คือให้พระพุทธรูปหันพระพักตร์ออกทางเดียวกับพระสงฆ์นั่นเอง ด้วยมุ่งหมายให้พระสงฆ์มีพระพุทธรูปเป็นประธาน เว้นแต่จำเป็นเกี่ยวกับสถานที่ ซึ่งจะต้องให้พระสงฆ์นั่งมีเบื้องซ้ายอยู่ทางพระพุทธรูปแล้ว จึงต้องตั้งโตะบูชาหันหน้ามาทางพระสงฆ์ให้พระพุทธรูปหันพระพักตร์หาพระสงฆ์เป็นอันไม่ต้องเข้าแถวกับพระสงฆ์ สำหรับเรื่องทิศทางที่จะประดิษฐานพระพุทธรูปนั้น ตามความนิยมที่เคยปฏิบัติกันมา มักจะให้ผืนพระพักตร์ไปสู่ทิศเหนือ ด้วยถือว่าพระพุทธรูปเป็นโลกอุดร มิฉะนั้นก็ให้หันไปทางทิศตะวันออก ด้วยถือว่าเป็นทิศพระ (ในวันตรัสรู้ พระพุทธรูปประทับนั่งผืนพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก) เป็นต้น แต่เรื่องนี้เห็นว่า ไม่จำเป็นจะต้องจำกัดเช่นนั้นจะให้ผืนพระพักตร์ไปทิศใด ๆ ก็ไม่เกิดโทษและไม่มีข้อห้าม เป็นอันแล้วแต่สถานที่จะอำนวยให้ประดิษฐานได้เหมาะสมก็พึงทำได้ทั้งนั้น

สำหรับการตั้งเครื่องบูชานั้น ต้องแล้วแต่โตะที่ตั้ง ถ้าเป็นโตะเดี่ยวที่ใช้ตั้งหรือโตะตัวเดียวตั้งแทนโตะหมู่ เครื่องบูชาควรมีแจกันประดับดอกไม้ ๑ คู่ ตั้ง ๒ ข้างพระพุทธรูป ไม่ชิดหน้าหรือห่างเกินไป ถัดมาแถวหน้าพระพุทธรูปตั้งกระถางรูปตรงหน้าพระพุทธรูปกับเชิงเทียน ๑ คู่ ตั้งตรงกับแจกัน เพียงเท่านั้นก็สำเร็จรูปเป็นโตะบูชาพอสมควร โตะเดี่ยวนี้ไม่ควรตั้งเครื่องให้มากกว่านี้ เพราะเป็นโตะไม่เข้าหลักเกณฑ์ จะทำให้รุงรังจนไม่เหมาะสม สำหรับโตะหมู่จะแสดง

การตั้งโต๊ะหมู่ ๗ เป็นตัวอย่างดังนี้ หลักโต๊ะหมู่ ๗ มีอยู่ว่า ไข้แจกัน ๒ คู่ คู่ ๑
ตั้งบนโต๊ะกลางที่ตั้งพระพุทธรูปชิดด้านหลัง ๒ ข้าง พระพุทธรูปอยู่ตรงมุมทั้ง

๒ ด้านหลัง อีกคู่ ๑ ตั้งบนโต๊ะข้างตัวละคร ๑ ชิดมุมนอกด้านหลัง ถือหลักว่า แจกกัน เป็นพนักหลังสุด จะตั้งล้ามาข้างหน้าไม่ควร พานดอกไม้ ๕ พาน ตั้งกลางโต๊ะ ทุกโต๊ะเว้นโต๊ะกลางแถวหน้าซึ่งตั้งกระถางรูปเชิงเทียน ๕ คู่ ตั้งที่โต๊ะข้างซีกซ้าย และขวามือโต๊ะลง ๑ ที่มุมหน้าตรงข้ามกับแจกัน รวม ๒ ซีก ๒ คู่ ตรงกลาง ตั้งแต่โต๊ะพระพุทธรูปลงมา ๓ ตัว ตั้งตัวละครที่มุมโต๊ะทั้ง ๒ ด้านหน้ารวมอีก ๓ คู่ สำหรับคู่ที่อยู่บนโต๊ะที่ตั้งพุทธรูปนั้น ถ้าจำเป็น เช่น บังพระพุทธรูป หรือชิดพระพุทธรูปเกินไป จะตัดออกเสียคู่หนึ่งก็ได้ แม้โต๊ะหมู่อื่นนอกจาก หมู่ ๑ ที่กล่าวนี้ ก็ถือหลักการตั้งเช่นเดียวกัน

๓. เรื่องตกแต่งสถานที่บริเวณพิธี นิยมให้สะอาดเรียบร้อยเป็นสำคัญ เพราะเป็นการทำบุญต้องการสิริมงคล และออกแขกด้วยความสะอาดเรียบร้อย ทุกอย่างเป็นสิ่งที่ควรจะทำอย่างยิ่ง ถ้าได้เพิ่มการตกแต่งเพื่อความสวยงาม ขึ้นอีก ก็เป็นการดียิ่ง ทั้งนี้สุดแต่ฐานะและกำลังของตนเป็นสำคัญ

๔. เรื่องวงด้ายสายสิญจน์ คำว่า **สิญจน์** แปลว่า การรดน้ำ คือ การรดน้ำ ด้วยมีพิธีสืบเนื่องมาแต่พิธีพราหมณ์ เดิม "สาย" เข้าข้างหน้าเป็น **สายสิญจน์** กลายเป็นวัตถุนิยมหนึ่งที่น่ามาใช้ในงานมงคลต่าง ๆ สายสิญจน์ ได้แก่ สายที่ทำด้วยด้ายดิบ โดยวิธีจับเส้นด้ายในเข็มสาวออกซีกเป็นห่วง ๆ ให้สัมพันธ์เป็น สายเดียวกันจากด้ายในเข็ชดเส้นเดียว จับออกครั้งแรกเป็น ๓ เส้น ม้วนเข้ากลุ่มไว้ ถ้าต้องการให้สายใหญ่ก็จับอีกครั้งหนึ่ง จะกลายเป็น ๕ เส้น ในงานมงคลทุกประเภท นิยมใช้สายสิญจน์ ๕ เส้น เพราะกล่าวกันว่าสายสิญจน์ ๓ เส้น สำหรับใช้ในพิธี เบิกโลงศพจะทำมาใช้พิธีงานมงคลไม่เหมาะสม ถ้าเพิ่มการคงทนแล้ว สายสิญจน์ ๕ เส้น คงทนกว่าสายสิญจน์ ๓ เส้นเป็นแน่

ด้ายสายสิญจน์ที่จับเสร็จโดยวิธีนี้ ใช้ในงานมงคลทุกประเภทที่ต้องใช้ ด้ายสายสิญจน์ (นิยมมาใช้ในงานอวมงคลบ้าง ในกรณีที่ใช้เป็นสายโยง)

การวงสายสิญจน์ มีเกณฑ์ถืออยู่ว่า ถ้าเป็นบ้านมีรั้วรอบให้วงรอบรั้ว ถ้า ไม่มีรั้วรอบหรือมีแต่กว้างเกินไป หรือมีอาคารหรือสิ่งปลูกสร้างอื่นที่ไม่เกี่ยวกับพิธี

อยู่ร่วมในรั้วด้วยก็ให้วงเฉพาะอาคารพิธีโดยรอบ ถ้าเจ้าภาพไม่ต้องการวงสายสัญญาณ
รอบรั้วบ้านหรือรอบอาคารที่ตนประกอบพิธีทำบุญ จะวงสายสัญญาณที่ฐาน

พระพุทธรูปน โตะบูชาเท่านั้นแล้วโยงมาที่ภาชนะสำหรับทำน้ำมันก็ได้ การโยงสายสิญจน์จากฐานพระพุทธรูปมายังภาชนะน้ำมัน ควรโยงหลบเพื่อไม่ให้ต้องข้ามสายสิญจน์ในเวลาจุดรูปเทียน เมื่อวงที่ภาชนะสำหรับทำน้ำมันแล้ว พึงวางกลุ่มด้วยสายสิญจน์ไว้บนพานสำหรับรองสายสิญจน์ ซึ่งอยู่ทางหัวอาสน์สงฆ์ ใกล้ภาชนะสำหรับทำน้ำมันการวงสายสิญจน์ถือหลักวงจากซ้ายไปขวาของสถานที่หรือวัตถุ มีข้อที่ถือเป็นเรื่องควรระวังอยู่อย่างหนึ่ง คือ ในขณะที่วงสายสิญจน์อย่าให้สายสิญจน์ขาด

อนึ่ง สายสิญจน์ที่วงพระพุทธรูปแล้วนี้จะข้ามกรายมิได้เพราะถ้าข้ามกราบแล้วเท่ากับข้ามพระพุทธรูป เป็นการแสดงอคาราวะต่อพระพุทธรูปทีเดียว หากมีความจำเป็นที่จะต้องผ่านสายสิญจน์ ก็ต้องลอดมือหรือก้มศีรษะลอดภายใต้สายสิญจน์ผ่านไปนี้เป็นเรื่องที่ต้องระวัง

๕. เรื่องเชิญพระพุทธรูปมาตั้งบนที่บูชา เป็นกิจที่พึงทำเมื่อใกล้จะถึงกำหนดเวลาประกอบพิธี พระพุทธรูปนั้นจะเป็นพระอะไรก็แล้วแต่จะหาได้ ขอให้ เป็นพระพุทธรูปเท่านั้น ไม่ใช่พระเครื่องซึ่งเล็กมากไม่เหมาะแก่พิธี พระพุทธรูป ถ้ามีครอบควรเอาครอบออกตั้งเฉพะองค์พระเท่านั้น และที่องค์พระไม่สมควรจะนำอะไรที่ไม่เหมาะสมประดับ เช่น พวงมาลัยหรือดอกไม้ เป็นต้น ควรให้องค์พระเด่นเป็นสำคัญ เว้นแต่ที่ฐานพระจะใช้วงมาลัยวงรอบฐาน กลับความดีไม่มีข้อห้าม ดอกไม้บูชามีระเบียบจัดตั้งกล่าวแล้วในเรื่องตั้งบูชา สำหรับองค์พระพุทธรูปที่อาราธนามาตั้งเป็นที่สักการบูชาในพิธี หากมัวหมองด้วยธุลี พึงเช็ดให้สะอาดหรือสรงน้ำเสียก่อน ถ้าเป็นพระพุทธรูปชนิดขัด หากมัวหมองตามสภาพ พึงขัดให้ผุดผ่อง เพื่อเป็นเครื่องเพิ่มศรัทธาปสาทะให้ยิ่งขึ้น ก่อนที่จะยกพระพุทธรูปจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่งก็ดี ในขณะที่วางพระพุทธรูปลง ณ ที่บูชาก็ดี ควรจะน้อมไหว้ก่อนยก หรือน้อมไหว้ในเมื่อวางลงแล้วเป็นอย่างน้อย ถ้าถึงกราบได้เป็นนงคงาม

๖. เรื่องปูลาดอาสนะสำหรับพระสงฆ์ นิยมใช้กับอยู่ ๒ วิธี คือ ยกขึ้น

อาสน์สงฆ์ให้สูงขึ้นโดยใช้เตียงหรือม้าวางต่อกันเข้าให้ยาวพอแก่จำนวนสงฆ์
อีกวิธีหนึ่งปลูกอาสนะบนพื้นธรรมดา อาสน์สงฆ์ชนิดยกพื้นนิยมใช้ผ้าขาว

ปูลาด จะมีฝ้านิสิตหนึ่งหรือไม่ได้ โดยเฉพาะอาสน์สงฆ์ยกพื้นที่ มักจัดให้สถานที่ที่ฝ่ายเจ้าภาพนั่งเก้าอี้กัน ส่วนอาสนะชนิดที่ปูลาดบนพื้นธรรมดา จะใช้เสื่อหรือพรมหรือผ้าที่สมควรปูก็สุดแต่จะมีหรือหาได้ ข้อที่ควรระวัง คือ อย่ายให้อาสนะพระสงฆ์กับอาสนะของคฤหัสถ์ฝ่ายเจ้าภาพเป็นอันเดียวกัน ควรปูลาดให้แยกจากกัน ถ้าจำเป็นแยกไม่ได้โดยปูเสื่อหรือพรมไว้เต็มห้อง สำหรับอาสนะพระสงฆ์ ควรจัดปูทับเสื่อหรือพรมนั้นอีกชั้นหนึ่งจึงจะเหมาะ โดยจะใช้ผ้าขาวหรือฝ้านิสิตหนึ่งก็ได้

๑. เรื่องเตรียมรับรองพระสงฆ์ ตามแบบและประเพณี ก็มีหมากพลู บุหรี่ น้ำเย็น และกระโถน การวางเครื่องรับรองเหล่านี้มีหลักว่า ต้องวางทางด้านขวามือของพระ ระหว่างรูปหนึ่งกับอีกรูปหนึ่งที่นั่งเรียกกัน ด้านขวามือของรูปใด ก็เป็นเครื่องรับรองของรูปนั้น การวางให้วางกระโถนข้างในสุด เพราะเป็นสิ่งที่ไม่ต้องประเคน ถัดออกมา ภาชนะน้ำเย็น ออกมาอีกเป็นภาชนะใส่หมากพลู บุหรี่ ซึ่งรวมอยู่ในที่เดียวกัน เมื่อพระสงฆ์นั้นก็ประเคนของที่ตั้งแต่ข้างในออกมาข้างนอก คือ น้ำเย็น แล้วหมากพลู บุหรี่ ส่วนน้ำร้อนจัดประเคนภายหลัง ไม่ต้องตั้งประจำที่เหมือนอย่างเครื่องดังกล่าวแล้ว เครื่องรับรองดังกล่าวนี้ ถ้าจำกัด จะจัดรับรอง ๒ รูปต่อ ๑ ที่ก็ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ให้จัดวางตามลำดับในระหว่างรูปที่ต้องการให้ใช้ร่วมกัน

๒. เรื่องตั้งภาชนะสำหรับทำนํ้ามนต์ ควรเตรียมภาชนะเป็นประการแรก ถ้าไม่มีครอบนํ้ามนต์ซึ่งเป็นของสำหรับใส่นํ้ามนต์โดยเฉพาะ จะใช้บาตรของพระหรือขันนํ้าพานรองแทนก็ได้ แต่ขันต้องไม่ใช่ขันเงินหรือทองคำ เพราะเงินและทองเป็นวัตถุนามาสไม่ควรแก่การจับต้องของพระ เมื่อเตรียมภาชนะที่สมควรแล้ว ต่อไปก็หานํ้าสะอาดใสในภาชนะ ห้ามไม่ให้ใช้นํ้าฝน ทั้งนี้เห็นจะเป็นด้วยถือว่า นํ้าที่จะศักดิ์สิทธิ์ขึ้นได้ต้องมาจากธรณี ส่วนนํ้าฝนมาจากอากาศจึงไม่นิยม นํ้าที่ใส่ควรใส่แต่เพียงก่อนภาชนะเท่านั้น ควรหาใบเงินใบทองใส่ลงไป ด้วยแต่เพียงสังเขปเล็กน้อย (ถ้าหาไม่ได้จะใช้ดอกบัวใส่แทนก็ได้ แต่ดอกไม้

อื่นไม่ควรว) ต้องมีเทียนน้ำมันอีกหนึ่งเล่มควรเป็นเทียนสีผึ้งแท่งขนาดหนัก
๑ บาทเป็นอย่างต่ำ ติดที่ปากบาตรหรือขอบขันหรือบนยอดจุกฝาครอบน้ำมันต์

ไม่ต้องจุด เมื่อเตรียมเสร็จแล้วนำไปวางไว้ทางหน้าโต๊ะบูชาให้ก่อนมาทางอาสนะ
พระสงฆ์ โกลักับรูปที่เป็นหัวหน้าเพื่อหัวหน้าจะได้หยดเทียนทำนํามนต์ในขณะที่
สวดมนต์ได้สะดวก

๕. เรื่อง จุด เทียน รูป ที่โต๊ะบูชา เจ้าภาพควรจุดเอง ไม่ควรให้คนอื่น
จุดแทน เพราะเป็นการนํัสการพระอันเป็นกิจเบื้องต้นของบุญ การจุดควร
จุดเทียนก่อนจุดด้วยไม้ขีดหรือเทียนชนวน (ในพิธีการที่ใหญ่หรือสำคัญใช้เทียน
ชนวน) อย่าต่อจากตะเกียง หรือไฟอื่น เทียนติดดีแล้ว ใช้รูป ๓ ดอกจุดต่อที่
เทียนจนติดดี จึงปักลงให้ตรง ๆ ในกระถางรูป แล้วตั้งใจบูชาพระ

ต่อจากนี้ดำเนินพิธีไปตามลำดับ คือ อาราธนาศีล รับศีลแล้วอาราธนา
พระปริตร วิธีอาราธนาจักกล่าวต่อไปนี้ข้างหน้า

พออาราธนาพระปริตรจบแล้ว พระสงฆ์เริ่มสวดมนต์ ทุกคนที่อยู่ใน
บริเวณพิธี ฟังนั่งประนมมือฟังพระสวดด้วยความเคารพ พอพระเริ่มสวดมงคลสูตร
ขึ้นต้นบท อเสวนา จ พาลานํ เป็นต้น เจ้าภาพฟังเข้าไปจุดเทียนนํามนต์ที่บาตร
หรือครอบนํามนต์หน้าพระ แล้วประเคนบาตรหรือครอบนํามนต์นั้นต่อหัวหน้าสงฆ์
เพื่อท่านจะได้ทำนํามนต์ต่อไป

๑๐. ข้อปฏิบัติวันเลียงพระ ถ้าเลียงพระในวันรุ่งขึ้น การเตรียมเครื่อง
รับรองพระสงฆ์ฟังจัดอย่างวันสวดมนต์เย็น เมื่อพระภิกษุสงฆ์มาพร้อมตามเวลา
แล้วเจ้าภาพฟังจุดรูปเทียนเครื่องนํัสการบูชาพระแล้วอาราธนาศีลและรับศีล
อย่างเดียวกับวันก่อน เสร็จแล้วไม่ต้องอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์จะเริ่มสวด
ถวายพระองค์ถ้ามีการตักบาตรด้วย ฟังเริ่มลงมือตักบาตรของพระสงฆ์สวด
ถึงบท พาหุ และให้เสร็จก่อนพระสงฆ์สวดจบ เตรียมยกบาตรและภัตตาหาร
มาตั้งไว้ให้พร้อม พอสวดจบก็ประเคนให้พระฉันได้ทันที ถ้าไม่มีตักบาตรเจ้าภาพ
ก็นั่งประนมมือฟังพระสวดไปพอสมควรแล้ว เตรียมตั้งภัตตาหารเมื่อพระสวด
จวนจบ

แต่ถ้าเป็นงานวันเดียว คือ สวดมนต์ก่อนนั้น การตระเตรียมต่างๆ

ก็คงจัดครั้งเดียว พระภิกษุสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ก่อน แล้วสวดถวายพรพระ

ต่อท้ายเจ้าภาพฟังนั่งประนมมือฟัง เมื่อพระสงฆ์สวดถึงบทถวายพระพร จึงเตรียม
ภัตตาหารไว้ให้พร้อม พอพระสวดจบก็ยกประเคนได้

สุดท้ายพิธี เมื่อพระภิกษุสงฆ์ฉันอิ่มแล้ว ถวายเครื่องไทยธรรม ต่อนั้น
พระสงฆ์อนุโมทนา ขณะพระว่าบท ยถา....ให้เริ่มกรวดน้ำให้เสร็จก่อนจบบท
ยถา.....พอพระว่าบท สพุพิติโย....พร้อมกัน ฟังประนมมือรับพรตลอดไป
จนจบ แล้วส่งพระกลับ

อนึ่ง การเลี้ยงพระในพิธีทำบุญเลี้ยงพระนี้ มีประเพณีโบราณสืบเนื่อง
กันมานานอย่างหนึ่ง คือ ประเพณีถวายข้าวพระพุทธรูป เห็นจะเนื่องมาจากถือว่า
พระสงฆ์ที่นิมนต์มาฉันในพิธีนั้นมีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประมุขตามหลักพระบาลี
ที่กล่าวแล้ว ฉะนั้น การถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์ ก็ต้องถวายองค์ประชุม คือ
พระพุทธรูปเจ้าด้วย แม้พระองค์ปรินิพพานไปนานแล้ว ก็จำเป็นต้องทำการถวายต่อ
พระพักตร์พระพุทธรูปให้เป็นกิริยาสำเร็จรูปสมตามเจตนานั้น เหตุนี้ในงาน
ทำบุญไม่ว่างานมงคลหรืองานอวมงคลจึงนิยมถวายภัตตาหารแก่พระพุทธรูปด้วย
ซึ่งเรียกกันทั่วไปว่า ถวายข้าวพระพุทธรูป ถ้ามีตักบาตรก็ต้องตั้งบาตรพระพุทธรูปไว้
หัวแถวด้วยเช่นกัน ข้าวพระพุทธรูปที่ถวายนั้นนิยมจัดอย่างเดียวกันที่ถวายสงฆ์
เมื่อเสร็จภัตตาหารแล้ว ข้าวพระพุทธรูปนั้นตกเป็นของมรรคทายกวัดหรืออุบาสิก
ผู้มาในงาน แต่บางงานเนื่องด้วยที่จำกัดหรือจะเป็นเพราะเรียวยาวตามกาลเวลา
หรือความง่ายของบุคคลหาทราบไม่ เจ้าภาพจึงจัดสำหรับพุทธรูปเพียงสำหรับเล็กๆ
ก็มี การถวายนี้เป็นหน้าที่ของเจ้าภาพ ฟังใช้ผ้าขาวปูบนโต๊ะที่จะนำมาตั้งรองข้าว
พระพุทธรูปหรือปูบนพื้นราบก็ได้ตรงหน้าโต๊ะบูชาแล้วตั้งสำหรับคาวหวานพร้อมทั้ง
ข้าวน้ำให้บริบูรณ์บนโต๊ะ หรือบนพื้นผ้านั้น เสร็จแล้วจุดธูป ๓ ดอกปักในกระถาง
ธูปหน้าโต๊ะบูชานั่งคุกเข่าประนมมือตรงหน้าที่ตั้งข้าวพระพุทธรูปและโต๊ะบูชาว่า นโม
๓ จบ แล้วว่าคำถวายดังนี้ "อิมี สุปพยุถุขณสมปนุณ สาลิน โอทน อุกกั วริ
พุทธรุส ปุเชมิ."

การว่านี้ จะว่าในใจไม่ต้องออกเสียงก็ได้ จบแล้วกราบ ๓ ครั้ง ต่อนี้จึง

จัดถวายภัตตาหารแก่พระสงฆ์ตามวิธีที่กล่าวแล้ว เมื่อเสร็จภัตกิจ และพระสงฆ์
อนุโมทนาเสร็จจนกลับหมดแล้ว ถ้ามีการเลี้ยงแขกผู้มาในงานต่อก็เป็นหน้าที่

ของอุบาสกหรืออุบาสิกผู้ธรรมนิยมวัดจะลาข้าวพระพุทธนั้นมารับประทาน การลาข้าวพระพุทธมีนิมิตดังนี้ ผู้ลาพึงเข้าไปนั่งคุกเข่าหน้าสำหรับที่หน้าโต๊ะบูชานั้น กราบ ๓ ครั้งก่อนแล้วประนมมือกล่าวคำว่า "เสถี มงคลายาจาமி." แล้วไหว้ ต่อหน้านักข้าวพระพุทธออกไปได้เลย การกล่าวคำลาก็ว่าในใจเช่นกัน เรื่องนี้เป็น ประเพณีปฏิบัติกันมานานแล้วแต่จะเว้นไม่ปฏิบัติเพราะเห็นว่า ไม่จำเป็นก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่ศรัทธาของเจ้าภาพ

พิธีฝ่ายภิกษุสงฆ์ เริ่มต้นเมื่อพระสงฆ์รับนิมนต์ไปในงานทำบุญแล้ว ถึงวัน กำหนดเจ้าภาพกำหนดจะมารับ พึงเตรียมตัวไว้ให้พร้อมก่อนถึงเวลา พอมีคนมารับก็ไปได้ทันที ไม่ใช่เตรียมเมื่อเขามารับแล้ว ซึ่งจะทำให้เสียเวลามาก แต่ถ้าตกลงให้ไปเองการไปตามกำหนดให้ถึงที่งานก่อนเวลาพอสมควร อย่าให้ ก่อนมากนักเพราะเกี่ยวข้องการเตรียมการของเจ้าภาพอาจยังไม่พร้อมก็ได้ จะเป็นเหตุให้เจ้าภาพอึดอัดในการที่ยังไม่พร้อมจะรับรอง และอย่าให้กระชั้นเวลา จนเกินไป เพราะจะทำให้เจ้าภาพกระวนกระวาย ยิ่งไปทีหลังผู้อื่นซึ่งพร้อมกัน แล้วเป็นส่วนมากหรือไปถึงหลักกำหนดคนใดจนเกินควร ยิ่งไม่สมควรเลย เพราะ เป็นเหตุต่อว่า ขาดกาลัญญูตา อันเป็นหลักปฏิบัติธรรม ไม่เหมาะสำหรับพระสงฆ์ ผู้ทรงธรรมเป็นสัตบุรุษแล้ว

การไปในงานต้องนุ่งห่มให้เรียบร้อยเป็นสมณสาธูป ตามแบบนิยมของ วัดควรมีพัดไปด้วยทุกรูป และควรใช้พัดงานมงคล ไม่ใช่พัดงานศพ พัดงานศพ ที่ถือเป็นข้อห้ามอย่างจริงจังนั้น คือ พัดที่มีอักษรปรากฏว่า อนุสรณ์ในงาน พระราชทานเพลิงศพ...ในงานฌาปนกิจศพ... เพราะพัดงานศพใช้สำหรับงาน อวมงคลเท่านั้น ถ้าขัดข้องเพราะเหตุจำเป็นจริง ๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง ไม่สามารถ จะนำพัดไปได้ทุกรูป (สำหรับพระสงฆ์วัดเดียวกันทั้งหมด) ก็ควรมีไปเฉพาะ หัวหน้ารูปเดียว ซึ่งจำเป็นจะขาดเสียมิได้เพราะพัดที่ต้องนำไปนี้จำเป็นต้องใช้ในคราว

ก. ให้ศีล เฉพาะหัวหน้า

ข. ขัด สกุเต และขัดตำนาน เฉพาะรูปที่นั่งอันดับที่ ๓

ค. อนุโมทนาทำยพิธี ต้องใช้ทุกรูป และ

ฌ. ถ้ามีการบังสุกุลอัฐิประกอบด้วย ก็ต้องใช้ทุกรูปเช่นกัน

เรื่องการนำพัดไปในงานทำบุญนี้ บางแห่งถือกันว่า ถ้าพระสงฆ์มีพัดไป
ในงานทุกรูป เป็นการให้เกียรติแก่เจ้าภาพด้วย เพราะฉะนั้น ต้องดูกาลเทศะ
และบุคคลแล้วปฏิบัติให้สมควร

เมื่อไปถึงที่งานแล้ว ได้เวลาเจ้าภาพจะนิมนต์เข้าที่ ขณะที่นั่งบนอาสนะ
ที่เจ้าภาพจัดปูไว้ ควรพิจารณาเสียก่อน ถ้าเป็นอาสนะผ้าขาวไม่ควรเหยียบหรือ
ทำอาการใดๆ ให้ผ้าทำถูกผ้าขาวนั้น เพราะเป็นการไม่สมควรและเป็นเหตุให้
ผ้าขาวสกปรกด้วย ควรคุกเข่าบนผ้าขาวเดินเข้าเข้าไปยังที่นั่ง ถ้าไม่ใช่อาสนะ
ผ้าขาว ควรปฏิบัติโดยอาการที่เหมาะสมเรียบร้อยนำคูเป็นเหมาะที่สุด ให้เข้า
ที่นั่งกันตามลำดับไว้ระยะให้พองาม นั่งแบบพับเพียบให้ได้แถวได้แนว คุกเข่า
ให้เสมอกันและนั่งอย่างผึ่งผายไม่ควรนั่งอหลังหรือท้าวแขน เข้าที่แล้ววางพัด
ไว้ทางหลังด้านขวามือ

เมื่อเจ้าภาพเริ่มอาราธนาศีล ผู้เป็นหัวหน้าฟังคลีกลุ่มสายสัญญาณแล้ว
ส่งต่อกันไปจนถึงรูปสุดท้าย พออาราธนาศีลถึงวาระที่ ๓ ว่า **ตติยมปิ...**ผู้เป็น
หัวหน้าฟังตั้งพัดเตรียมให้ศีล การจับพัดให้จับด้วยมือขวาที่ค้ำถัดคอพัดลงมา
๔-๕ นิ้ว หรือกะว่าจับตรงส่วนที่สามตอนบนของค้ำพัด ไม่ใช่จับที่กลางค้ำ
หรือต่ำกว่านั้น ใช้มือกำค้ำด้วยนิ้วทั้ง ๔ เว้นนิ้วแม่มือ เฉพาะนิ้วแม่มือยกขึ้น
แตะค้ำให้ทาบตรงขึ้นไปตามพัดนั้น นำสายสัญญาณขึ้นพาดไว้บนนิ้วชี้ ตั้งพัด
ให้ตรงหน้า ปลายค้ำอยู่กึ่งกลางอย่างให้ห่างตัวหรือชิดตัวมากนัก และอย่างตั้ง
นอกสายสัญญาณ ครอบนำพัดให้หันออกข้างนอกให้พัดตั้งตรงได้ฉากเป็นงาม ระวัง
อย่าให้ร่มหน้าหรือจ่าหลังหรือเอียงซ้ายเอียงขวาเป็นอันขาด พอจบคำอาราธนาศีล
ก็ตั้ง นโม ให้ศีลทันที ให้ไปถึงตอนจบไตรสรณคมนี่ไม่ต้องว่า "ติสรณคมนิ
นิจฺฉิตฺติ" เพราะคำนี้ใช้เฉพาะในพิธีสมათานศีลจริง ๆ เช่น สมათานอุโบสถศีล
ในการรับศีลเป็นพิธี อย่างในงานทำบุญนี้ไม่ต้องว่า ฟังให้ศีลต่อไตรสรณคมนี่ไป
เลยทีเดียว พอให้ศีลจบก็วางพัด ถ้าไม่ได้นำพัดไปทุกรูป ให้ส่งพัดต่อให้รูปที่ ๓
เตรียมขัด **สกุเล**

พอเจ้าภาพอาราธนาพระปริตรถึงครั้งที่สาม รูปที่ต้องขัด สกุเค เตรียม
ตั้งพับแบบเดียวกับที่กล่าวแล้ว พออาราธนาจบก็เริ่มขัดได้ พอขัดจบพระสงฆ์
ทุกรูปยกสายสิญจน์ขึ้นประนมมือพร้อมกัน ใช้นิ้วแม่มือทั้งสองรับสายสิญจน์

ไว้ในระหว่างประนมมือ แล้วหัวหน้านำว่า นโม และนำสวดมนต์บทต่าง ๆ ไปตามแบบนิยม (ในการประนมมือนั้น ดูในเรื่องประนมมือหมวดปกิณกะ)

การเจริญพระพุทธมนต์ในงานมงคล มีกำหนดเป็นหลักดังนี้ เจ็ดตำนาน ใช้ในงานมงคลทั่วไป สิบสองตำนาน ธรรมจักร มหาสมัยใช้ในงานมงคลบางอย่าง สุดแต่เจ้าภาพประสงค์ หรือสุดแต่พระสงฆ์เห็นเป็นการสมควร ที่ถือกันมาเป็นธรรมเนียม เช่น ในงานทำบุญอายุใหญ่ สวดธรรมจักรและเจ็ดตำนานย่อ งานมงคลสมรสสวดมหาสมัยและเจ็ดตำนานย่อ การเจริญพระพุทธมนต์ในงานมงคลต่าง ๆ ทั้งแบบย่อแบบเต็ม หรืออย่างอื่น จักกล่าวถึงโดยพิสดารในศาสนาพิธี เล่ม ๒

ในการเจริญพระพุทธมนต์งานมงคลทุกแบบ มีตั้งภาชนะน้ำมนต์ไว้ด้วย ก็เพื่อให้พระสงฆ์ทำน้ำมนต์ในขณะที่สวด การทำน้ำมนต์นิยมว่า เป็นหน้าที่ของหัวหน้าสงฆ์ (นี้หมายถึงเจ้าภาพต้องการน้ำมนต์ทีเดียว ถ้าข้าพเจ้าตั้งภาชนะน้ำมนต์หลายที่ หน้าที่ทำน้ำมนต์เคลื่อนมาตามลำดับพระสงฆ์ผู้เจริญพระพุทธมนต์) เจ้าภาพจะจุดเทียนน้ำมนต์ตั้งแต่เริ่มสวดมงคลสูตร พอสวดรัตนสูตรถึงตอน **จีณ ปุราณ นว นตฺถิ สมุทฺถว...** หัวหน้าสงฆ์พึงใช้มือขวาปลดเทียนน้ำมนต์ ออกจากที่ปัก ถ้าที่น้ำมนต์เป็นครอบ พึงเปิดฝาครอบ แล้วจับเทียนความกับสายสิญจน์เอียงให้หยดลงในน้ำที่ละหยดๆ พร้อมกับสวด พอสวดถึงคำว่า

นิพฺ ในคำว่า **นิพฺพุนฺติ ธีรายถายมฺปทีโป** ก็ให้จุ่มเทียนลงดับในน้ำมนต์ทันที พอถึงคำว่า **ปทีโป** จึงยกขึ้นแล้ววางหรือคิดเทียนไว้ตามเดิม (นี้กล่าวตามธรรมเนียมแต่ก่อน แต่ในปัจจุบันนี้ พอสวดถึง **เย สุปฺปยุตฺตา...** เตรียมปลดเทียนน้ำมนต์ และเริ่มหยดเรื่อยไปตั้งตรงคำว่า **นิพฺ** เช่นเดียวกันก็มี) เป็นอันเสร็จพิธีทำน้ำมนต์ ต่อนั้นจึงสวดมนต์ต่อไปจนจบ

อนึ่ง ในงานมงคล เมื่อตั้งน้ำมนต์และทำน้ำมนต์ในขณะที่เจริญพระพุทธมนต์แล้ว เสร็จพิธีหรือเสร็จการเลี้ยงพระในวันนั้น มักมีประเพณีขอให้พระสงฆ์พรมน้ำพระพุทธมนต์ให้เจ้าภาพ และบริเวณสถานที่บ้านเรือนเป็นต้น

ด้วย ถ้าเจ้าภาพประสงค์ให้มีการพรม คือ หญ้าคา หรือก้านมะยมมัดเป็นกำไว้
ให้พร้อม การใช้หญ้าคาเป็นประเพณีติดมาแต่คดีพราหมณ์ ซึ่งมีเรื่องเล่าไว้ใน
คัมภีร์พระเวทของพราหมณ์ว่า เมื่อครั้งอสูรกับเทวดาร่วมกันกวนเกษียรสมุทร

ให้เป็นน้ำอมฤตขึ้นสำเร็จ พวกเทวดาหาอุบายเกียดกันไม่ให้พวกอสูรได้ค้ำน้ำอมฤตนั้น จึงเกิดวิวาทถึงรบราฆ่าฟันกันเป็นการใหญ่ ในการรบกันนั้น น้ำอมฤตได้กระเซ็นตกมาบนหญ้าคา ๒-๓ หยด โดยเหตุนี้เองพวกพราหมณ์จึงถือว่าหญ้าคาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพราะเป็นสิ่งที่กำจัดให้ตายได้ยาก เลยนำมาใช้ในพิธีการต่าง ๆ หลายอย่างติดมาจนทุกวันนี้ สำหรับชาวพุทธที่ติดประเพณีพราหมณ์ก็ถือว่า หญ้าคาเป็นหญ้ามงคล เพราะปรากฏเป็นพุทธบัลลังก์ที่พระพุทธเจ้าประทับได้รับโพธิพิกฤษ์ในวันตรัสรู้ จึงนิยมใช้หญ้าคากันสืบต่อมา ส่วนที่ใช้ก้านมะยมอีกอย่างหนึ่ง เห็นจะเป็นความนิยมเกิดขึ้นในภายหลัง และอาจจะนิยมเฉพาะในประเทศไทย อย่างเดียวกับที่ชาวจีนนิยมใช้ก้านทับทิมพรมน้ำมนต์ เรื่องใช้ก้านมะยมในหมู่ชาวไทยนี้ ได้ทราบอธิบายของเกจิอาจารย์มาว่า ท่านถือว่า "ไม้มะยม" มีชื่อป้องกันกับ " ยมทัณฑ์" คือ ไม้อาญาสิทธิ์ของพญายมผู้เป็นเจ้าของภูตผีปีศาจ ไม้มยมนั้นสามารถปราบหรือกำจัดภูตผีได้ทุกทิศทุกทาง ชาวไทยเราถือเคล็ดที่ชื่อป้องกันนี้นำมาใช้สำหรับพรมน้ำพระพุทธรูป เพื่อขับไล่เสนียดจัญไร และเพื่อให้มีความขลังหรือศักดิ์สิทธิ์ยิ่งขึ้น ในการใช้ก้านมะยมนี้ จึงนิยมเพิ่มเติมอีกว่า ต้องใช้ ๗ ก้านมัดรวมกัน โดยถือว่า ได้จำนวนเท่ากับกับหัวหน้าข้อธรรมในโพชฌงคสูตร ซึ่งเป็นธรรมโอสถวิเศษ และเท่าจำนวนพระปริตร ๗ คำตามที่พระสงฆ์สวดในงานมงคลนั้นด้วย แต่จะอย่างไรก็ตาม เรื่องใช้ก้านมะยมพรมแทนหญ้าคาที่นิยมมาเดิม เห็นจะเป็นเพราะในถิ่นที่เจริญแล้ว เช่น ในเมืองเป็นต้น หาหญ้าคาได้ยาก เพราะไม่มีป่าแต่ต้นมะยมมีอยู่ตามบ้านในเมืองไทยนี้ทั่วไป จึงตัดแปลงมาเพื่อใช้สิ่งที่หาได้ง่ายเป็นประมาณนั่นเอง

ในการพรมน้ำพระพุทธรูปซึ่งฝ่ายพระสงฆ์ได้รับขอร้องก็ควรเป็นหน้าที่ของท่านผู้เป็นหัวหน้าสงฆ์ในพิธีนั้น ควรพรมเจ้าภาพและญาติพวกพ้องผู้ต้องการก่อนจะพรมรายตัวพรมให้กระจายทั่วกันทั้งหมดก็ได้ การพรมพึงจับกำหญ้าคาหรือก้านมะยมที่เขาเตรียมไว้ใช้มือขวากำรอบด้วยนิ้วทั้ง ๔ เว้นนิ้วชี้ให้ชี้ตรงทอดไปตามกำหญ้าคาหรือก้านมะยมนั้น มีอาการอย่างขี้นี้ เป็นการแสดงประกาศิต

ของสงฆ์ จุ่มปลายำหญาคาหรือกำก้านมะยมลงในน้ำพระพุทธรณ์อย่างให้
โชกนั้ก แล้วสะบัดให้น้ำพระพุทธรณ์กระเซ็นออกไปข้างหน้า ไม่ควรสะบัด
เข้ามาข้างใน เพราะถึ่ื่อน้ำที่สะบัดไปนั้นเป็นการกำจัดเสนียดจัญไรต่าง ๆ ออกไป

ข้างนอก ขณะเริ่มพรมพระสงฆ์ที่เหลือควรสวด **ชยฺหุโต....** พร้อมกัน หรือไม่
เพียงไร สุดแต่หัวหน้าสงฆ์จะแจ้งให้ทราบโดยปรารภพิธีการนั้นว่า จะสมควร
สถานใด พรมคนจนทั่วแล้วลุกจากอาสนะ ให้ฝ่ายเจ้าภาพคนใดคนหนึ่งช่วยถือ
ภาชนะน้ำมนต์นำหน้าไปพรมสถานที่ที่เขาต้องการให้พรมโดยอาการเช่นเดียว
กันนั้นจนทั่ว เป็นอันเสร็จพิธีพรมน้ำพระพุทธรูปหนึ่ง ในการที่หัวหน้าสงฆ์
ลุกจากอาสนะไปพรมน้ำพระพุทธรูปนั้น จะเป็นพรมบุคคลหรือสถานที่ก็ตาม
หากเป็นบุคคลหรือสถานที่สำคัญ เช่น ในพระบรมมหาราชวังจะต้องถือพัดไปด้วย
ถือว่า เป็นการเต็มยศทีเดียว

๒. ทำบุญงานอวมงคล

การทำบุญงานอวมงคล หมายถึง การทำบุญเกี่ยวกับเรื่องการตายดังกล่าว
แล้วนิยมทำกันอยู่ ๒ อย่าง คือ ทำบุญหน้าศพ ที่เรียกว่า ทำบุญ ๗ วัน ๕๐ วัน
๑๐๐ วัน หรือทำบุญหน้าวันปลงศพอย่างหนึ่ง ทำบุญอุทิศหรือทำบุญปรารภการ
ตายของบรรพบุรุษหรือผู้ใดผู้หนึ่ง ในวันคล้ายกับวันตายของท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว
อย่างหนึ่ง ทั้งสองอย่างนี้มีระเบียบที่จะพึงปฏิบัติ ดังนี้

ก. งานทำบุญหน้าศพ

พิธีฝ่ายเจ้าภาพ ในงานทำบุญหน้าศพ มีกิจกรรมที่ควรตระเตรียมไว้
เป็นเบื้องต้น ส่วนใหญ่คล้ายกับงานทำบุญมงคล แต่มีข้อแตกต่างอยู่บ้าง
บางประการ คือ

๑. อาราธนาพระสงฆ์สวดพระพุทธรูป มีจำนวนนิยม ๘ รูปหรือ ๑๐ รูป
หรือกว่านั้นขึ้นไปแล้วแต่กรณี ในเรื่องอาราธนาพระสงฆ์สำหรับทำบุญงานอวมงคล
ไม่ใช่คำอาราธนาว่า "**ขออาราธนาเจริญพระพุทธรูป**" เหมือนอย่างทำบุญ
งานมงคลแต่ใช้คำอาราธนาว่า "**ขออาราธนาสวดพระพุทธรูป**" มีข้อแตกต่าง
กันอยู่เป็นเรื่องที่ควรกำหนดไว้

๒. ไม่ตั้งน้ำวางด้าย หมายความว่า ไม่ต้องตั้งภาชนะน้ำสำหรับทำน้ำมนต์
และไม่มีการวางด้ายสายสิญจน์

๓. เตรียมสายโยงหรือกุญไชยต่อจากศพไว้ เพื่อใช้บังสกุล สายโยงนั้นก็ใช้ด้ายสายสิญจน์นั่นเอง แต่ไม่เรียกว่า สายสิญจน์เหมือนงานมงคล เรียกว่า สายโยง ถ้าไม่ใช่สายสิญจน์ก็ใช้ทำเป็นแผ่นผ้าแทน เรียกว่า กุญไชย ดังที่ของหลวงใช้อยู่นั้น การเดินสายโยงหรือกุญไชย มีหลักที่ต้องระวังอย่างหนึ่ง คือ จะโยงในที่สูงกว่าพระพุทธรูปที่ตั้งในพิธีไม่ได้ และจะปล่อยให้ลาดมากับพื้นที่ดินหรือผนังก็ไม่เหมาะ เพราะสายโยงนี้ เป็นสายที่ล่ามโยงออกมาจากกระหม่อนของศพ เป็นสิ่งเนื่องด้วยศพ จึงต้องล่ามหรือโยงให้สมควร

ส่วนการปฏิบัติกรณียกิจในเมื่อ พระสงฆ์มาถึงตามกำหนดแล้วก็คล้ายกับงานมงคล ในตอนนี้มีข้อที่จะพึงปฏิบัติพิเศษอยู่อย่างเดิวนั่น คือ การจุดรูปเทียนที่หน้าศพกับการจุดรูปเทียนที่โต๊ะบูชาพระ บางท่านให้จุดรูปเทียนที่โต๊ะบูชาพระก่อนจุดรูปเทียนที่หน้าศพภายหลัง แต่ผู้เขียนได้รับอบรมมาว่า ต้องจุดรูปเทียนที่หน้าศพก่อนเพื่อเป็นการแสดงคารวะและเป็นการเตือนให้ศพนุชาพระ ตลอดถึงรับศีลฟังพระสวดมนต์ฟังเทศน์ หรือฟังสวดมาติกาบังสกุลจุดรูปเทียนที่โต๊ะบูชาพระภายหลัง

สำหรับข้อปฏิบัติในวันเลี้ยงพระ ก็เช่นเดียวกับที่กล่าวไว้ในงานมงคล มีแต่เพียงว่า ในงานอวมงคล หลังจากพระสงฆ์ฉันเสร็จแล้ว นิยมให้มีบังสกุลแล้วจึงถวายไทยธรรม เมื่อพระสงฆ์อนุโมทนาฟังกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลต่อไป

พิธีฝ่ายภิกษุสงฆ์ เริ่มต้นปฏิบัติแบบเดียวกับงานมงคลที่กล่าวแล้ว ต่างแต่เรื่องนำพัดไป ต้องใช้พัดที่เกี่ยวกับงานศพเป็นเหมาะสม เพราะงานอวมงคลเป็นเรื่องเกี่ยวกับการตายทั้งสิ้น ถ้าไม่มี จะใช้พัดงานอื่นก็ได้ เช่น พัดงานฉลองต่าง ๆ การสวดมนต์ในงานอวมงคลนี้ (สวดมนต์เย็นและฉันวันรุ่งขึ้น) มีระเบียบนิยมเหมือนกันในตอนต้นและตอนท้ายทุกอย่าง ต่างกันแต่ตอนกลาง ซึ่งมีนิยมเฉพาะงาน ๆ ดังนี้

(๑) ทำบุญศพ ๗ วัน สวด อนัตตลักขณสูตร

(๒) ทำบุญศพ ๕๐ วัน สวด อาทิตตปริยายสูตร

- (๓) ทำบุญศพ ๑๐๐ วัน หรือทำบุญหน้าวันปลงศพสวด ธรรมนิยามสูตร
- (๔) ทำบุญศพในวาระอื่นจากที่กล่าวนี้จะสวดสูตรอื่นใดนอกจากที่กล่าวนี้
ก็ได้แล้วแต่เจ้าภาพประสงค์หรือหัวหน้านำสวด แต่มีธรรมเนียม

อยู่ว่าไม่สวดเจ็ดตำนาน สิบสองตำนาน ธรรมจักร มหาสมัย

ในการสวดนี้ มีระเบียบปฏิบัติ คือ เมื่อให้ศีลและเจ้าภาพอาราธนาสวด
พระปริตจบแล้ว ไม่ต้องขัด **สกุเล** ทุกรูปประนมมือพร้อมกันแล้วหัวหน้านำสวด

ก. นมการปาฐะ (นม....)

ข. สรณคมนปาฐะ (พุทฺธฺ สรณฺ....)

ค. ปัพพโตปมคธาและอริยชนคธา (ยถาปี เสลา...)

พอจบตอนนี้ ทั้งหมดคลมมือลง แล้วรูปที่นั่งอันดับ ๓ ตั้งพัดขัดบท
ขัดของสูตรที่กำหนดสวดตามวานดังกล่าวแล้ว สูตรใดสูตรหนึ่งเมื่อขัดจบวาง
พัดทุกรูปประนมมือพร้อมกันอีก หัวหน้านำสวดสูตรที่ขัดนำนั้น จบสูตรแล้ว
นำสวดบทท้ายสวดมนต์ของงานอวมงคลต่อ คือ

ก. ปฏิกิจสมุปปาท (อวิชาปจฺจยา สงฺขารา...)

ข. พุทธอุทานคธา (ยथा หเว...)

ค. ภัทเทภรตคธา (อดีตํ นานุวาคเมยฺย....)

ฌ. ภวตุ สพุพมฺงคฺลํ....

ถ้าสวดธรรมเนียมสูตร ใช้สวดติลักขณาทิกคธา (สพุเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ
ฯ เป ฯ เต โลเก ปรีนิพฺพุตาทิ. ก่อนสวดปฏิกิจสมุปปาท

เมื่อสวดมนต์แล้ว ถ้ามีการชักผ้าบังสุกุลต่อท้าย เจ้าภาพจะลากสายโยง
หรือกุษาโยงแล้วทอดผ้า ให้ค้อยสังเกตดู พอทอดถึงรูปสุดท้าย ก็ตั้งพัดพร้อมกัน
(อย่าข้ามสายโยงหรือกุษาโยง เพราะถือว่า เป็นการข้ามศพ เท่ากับดูหมิ่นศพ)
การตั้งพัดในพิธีชักบังสุกุล การจับผ้าให้จับหางมือใช้นิ้วมือ ๔ นิ้ว เว้นนิ้ว
แม่มือสอดเข้าใต้ผ้าที่ชักแล้วใช้นิ้วแม่มือจับบนผ้า อย่าจับคว่ำมือหรือทำอาการ
เพียงใช้นิ้วแต่ละๆ ที่ผ้าเป็นอันขาด ข้อที่ควรระวังในการจับพัดและจับผ้านี้ อย่า
ให้จับผิดมือที่กล่าวนี้เมื่อจับพร้อมกันทุกรูปแล้วเริ่มว่าบทชักบังสุกุล (อนิจฺจา...)
พร้อมกัน จบแล้วชักผ้าออกจากสายโยงหรือกุษาโยงวางไว้ตรงหน้า ผ้าที่เจ้าภาพ
ทอดนั้น ถ้าเป็นผ้าพอที่จะใส่ในย่ามได้ ก็ให้ใส่ย่ามในเวลากลับ หากเป็นผ้าที่

ไต่ถามไม่ได้ เช่น ผ้าไตร พึงถือออกมาด้วยมือข้างซ้าย (อาจารย์ผู้สอนต้องทำ
ตัวอย่างให้ดู) ข้อความที่กล่าวมานี้เป็นงานที่เจ้าภาพทำสองวัน คือ สวดมนต์

วันหนึ่ง เลี้ยงพระอีกวันหนึ่ง แต่ถ้าเป็นงานเดียว คือ สวดมนต์และเลี้ยงพระวันเดียวกัน ให้สวดมนต์ก่อนฉัน ในการสวดมนต์นั้นมีข้อแปลกจากงานที่เจ้าภาพทำสองวันอยู่ประการเดียว คือ เมื่อสวดภัทเทกรัตตคาถา (อดีต นานุวาคเมยฺย) จบแล้ว ให้สวดถวายพรพระต่อไปจนจบ จึงจะเสร็จพิธีสวดมนต์

อนึ่ง ในกรณีที่เจ้าภาพบำเพ็ญกุศลเพียงสวดมนต์ ไม่มีการเลี้ยงพระ ไม่ต้องสวดบทถวายพรพระ เมื่อพระสงฆ์รับไทยธรรมแล้ว หากไม่มีการริบถ้วน ในการอนุโมทนาด้วยบทวิเสสนอนุโมทนา ฟังใช้บท "อทาสิ เม" เพราะศพยังปรากฏอยู่

ข. งานทำบุญอุทิศ

พิธีฝ่ายเจ้าภาพ ฟังจัดเตรียมทำนองเดียวกับงานทำบุญหน้าศพที่กล่าวแล้วทุกประการ ต่างแต่เพียงงานนี้เป็นงานทำบุญหน้าอุทิศหรือรูปที่ระลึกของผู้ที่ล่วงลับเป็นต้น เจ้าภาพต้องเตรียมที่ตั้งอุทิศหรือที่ตั้งรูประลึคนั้น ๆ ต่างหากจากโต๊ะหมู่หรือโต๊ะอื่นใดที่สมควรก็ได้ ให้มีดอกไม้ตั้งหรือประดับพองามตามแต่จะฟังจัดได้ และตั้งกระถางรูปกับเชิงเทียน ๑ คู่ ที่หน้าโต๊ะอุทิศหรือรูปนั้นด้วยเพื่อบูชา จะใช้พานหรือกระบะเครื่องห้าสำหรับบูชาแทนก็ได้ ข้อสำคัญให้ดูงามเด่นพอควรเป็นใช้ได้ ส่วนระเบียบที่ฟังปฏิบัติอื่นจากนี้เหมือนกับที่กล่าวแล้วข้างต้น

พิธีฝ่ายภิกษุสงฆ์ ส่วนใหญ่ก็ฟังปฏิบัติเช่นเดียวกับงานทำบุญหน้าศพ ต่างแต่การสวดมนต์ นิยมใช้สูตรอื่นจากอนัตตลักขณสูตร อาทิตตปริยายสูตร และธรรมนิยามสูตร ที่ใช้สำหรับงานทำบุญศพ ๗ วัน ๕๐ วันและ ๑๐๐ วัน หรือหน้าวันปลงศพดังกล่าวแล้ว (ในปัจจุบันสวดธรรมนิยามสูตรก็มี) ทั้งนี้แล้วแต่หัวหน้าสงฆ์จะกะหนดหมายหรือเจ้าภาพจำนงหมาย เช่น สติปัญญาปาฐะ เป็นต้น สำหรับสูตรต่าง ๆ ที่ควรสวดในงานเช่นนี้ จักกล่าวรายละเอียดในหนังสือศาสนาพิธีเล่มต่อไป

หมวดที่ ๓ ทานพิธี

พิธีถวายทานต่าง ๆ เรียกว่า ทานพิธี ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะทานพิธีสามัญ ที่จำเป็นและนิยมบำเพ็ญกันอยู่ทั่วไป และจะกล่าวเฉพาะระเบียบปฏิบัติกับ คำถวายของฝ่ายทายกเท่านั้น ส่วนเรื่องราวละเอียดของทานพิธีนั้น ๆ พร้อมทั้ง เหตุผลต่าง ๆ จักกล่าวในเล่มต่อไปข้างหน้า

การถวายทาน คือ การถวายวัตถุที่ควรให้เป็นทาน ในพระพุทธศาสนา เรียกว่าวัตถุที่ควรให้เป็นทานนี้ว่า "**ทานวัตถุ**" ทานจำแนกไว้ ๑๐ ประการ คือ (๑) ภัตตาหาร (๒) น้ำรวมทั้งเครื่องดื่มอันควรแก่สมณบริโภค (๓) ผ้าเครื่องนุ่งห่ม (๔) ยานพาหนะสงเคราะห์ปัจจัยค่าโดยสารเข้าด้วย (๕) ม้าลายและดอกไม้ เครื่องบูชาชนิดต่าง ๆ (๖) ของหอม หมายถึงรูปเทียนบูชาพระ (๗) เครื่องลูบไล้ หมายถึง เครื่องสุขภัณฑ์สำหรับชำระร่างกายให้สะอาด มีสบู่ถูตัวเป็นต้น (๘) เครื่องที่นอนอันควรแก่สมณะ (๙) ที่อยู่อาศัย มีกุฏิเสนาสนะ และเครื่องสำหรับเสนาสนะ เช่น เติงตุ้โต๊ะ เก้าอี้ เป็นต้น (๑๐) เครื่องตามประทีป มีเทียนจุด ใช้แสง ตะเกียง น้ำมันตะเกียงและไฟฟ้า เป็นต้น ทั้ง ๑๐ ประการนี้ควรแก่การถวายเป็นทานแก่ภิกษุสามเณร เพื่อใช้สอยหรือบูชาพระตามสมควร แต่การถวายทานนี้มีนิยาม ๒ อย่าง คือ ถวายเจาะจงเฉพาะรูปนั้นอย่างหนึ่ง เรียกว่า **ปาฏิบุคลิกทาน** ถวายไม่เจาะจงรูปใดมอบเป็นของกลางให้สงฆ์จัดเฉลี่ยกันใช้สอยเองอีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า **สังฆทาน** สำหรับปาฏิบุคลิกทานไม่จำเป็นต้องมีพิธีกรรมอะไรในการถวาย เพราะผู้ถวายเกิดศรัทธาจะถวายสิ่งใด แก่ภิกษุหรือสามเณรรูปใด ก็จัดสิ่งนั้นมอบถวายเฉพาะรูปนั้นเป็นรายบุคคลสำเร็จเป็นทานแล้ว และผู้รับปาฏิบุคลิกทานจะอนุโมทนาอย่างไรนั้นก็เป็นเรื่องส่วนบุคคลเช่นกัน ฉะนั้น เรื่องปาฏิบุคลิกทาน จะยกเสียไม่นำมาบรรยายในที่นี้ แต่สำหรับสังฆทาน เป็นการถวายสงฆ์เกี่ยวกับพระสงฆ์ส่วนรวมในวัด จัดเป็นการสงฆ์ไม่ใช่การบุคคล ดังกล่าว จึงเป็นเรื่องเกี่ยวเนื่องด้วยพิธีกรรมโดยเฉพาะการถวายและการอนุโมทนาของสงฆ์ย่อมมีพิธีปฏิบัติ ฉะนั้น ในหมวดนี้จึงจะกล่าวทานพิธีเฉพาะส่วนที่

ถวายเป็นการสงฆ์อย่างเดียว และทานที่ถวายสงฆ์นั้น แม้มีกำหนดวัตถุเป็น ๑๐ ชนิดแล้ว ก็มีนิยมนถวายวัตถุใน ๑๐ ชนิดนั้นเป็นรายการ ๆ แยกคำถวาย ต่างกันออกไปอีกมากมาย แต่จะเป็นถวายอะไรก็ตามเมื่อสงเคราะห์ ก็อยู่ใน ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและคิลานเภสัช ทั้งนั้น และการถวายก็มีนิยามเป็น ๒ คือ ถวายในกาลที่ควรถวายสิ่งนั้น ๆ เรียกว่า กาลทาน ๑ ถวายไม่เนื่องด้วยกาลหรือนอกกาลอีก ๑ ทั้งหมดนี้ย่อมมีระเบียบพิธี ในการถวาย ส่วนใหญ่ก็คล้าย ๆ กัน โดยหลักซึ่งจะกล่าวต่อไปนี้

ระเบียบพิธี

๑. หลักสำคัญของการถวายทานเป็นการสงฆ์มีอยู่ว่า ต้องตั้งใจถวายเป็น สงฆ์จริง ๆ อย่าเห็นแก่หน้าบุคคลผู้รับว่า เป็นภิกษุหรือสามเณร เป็นพระสังฆเถระ หรือพระอันดับ ถ้ามีขณะนั้นแล้วจะเป็นเหตุให้จิตใจไขว้เขวเกิดความยินดียินดีร้าย ไปตามบุคคลผู้รับ ซึ่งจะเสียพิธีสังฆทานไป ควรทำใจว่า ผู้รับจะเป็นบุคคลชนิดใด ๆ ในขณะที่ตั้งใจถวายสงฆ์แล้ว ก็ถวายทานนั้น ๆ อุทิศให้เป็นสงฆ์จริง ๆ

๒. เตรียมทานวัตถุที่ต้องการถวายให้เสร็จเรียบร้อย ตามศรัทธาและ ทันเวลาถวาย ถ้าเป็นภัตตาหาร จีวร และคิลานเภสัช ซึ่งเป็นวัตถุยกประเคนได้ จะเป็นของถวายเนื่องด้วยกาลหรือไม่ก็ตาม ต้องจัดให้ถูกต้องตามนิยามของ ทานชนิดนั้น ๆ แต่ถ้าเป็นเสนาสนะหรือเครื่องเสนาสนะซึ่งต้องก่อสร้างกับที่ และเป็นของใหญ่ใช้ติดที่ต้องเตรียมการตามสมควร

๓. เผด็จสงฆ์ คือ แจ้งความประสงค์ที่จะถวายทานนั้น ๆ ให้สงฆ์ทราบ ถ้าเป็นภัตตาหาร หรือจีวร คิลานเภสัช ซึ่งมีจำนวนจำกัดไม่ทั่วไปแก่สงฆ์ทุกรูป ในวัดก็จะให้เจ้าอธิการสงฆ์โดยเฉพาะเจ้าอาวาสจัดพระสงฆ์ผู้รับให้ตามจำนวน ต้องการและนัดแนะสถานที่กับกำหนดเวลาให้เรียบร้อยด้วย ถ้าเป็นเสนาสนะ หรือเครื่องเสนาสนะ ซึ่งปรกติดจะต้องก่อสร้างภายในวัดอยู่แล้ว ก็ขอผู้แทนสงฆ์ ตามจำนวนต้องการ และนัดกำหนดวันเวลารับ ส่วนสถานที่รับก็ควรเป็นบริเวณ ที่ตั้งเสนาสนะหรือเครื่องเสนาสนะนั้น ๆ

๔. ในการถวายทานนั้น ถ้ามีพิธีอื่นประกอบด้วย ก็เป็นเรื่องของพิธีแต่ละอย่าง ๆ ไป เฉพาะพิธีถวายทานเมื่อถึงกำหนด ฝ่ายทายกพึงดำเนินพิธีดังนี้

- ก. จุศรูปเทียนหน้าที่บูชาพระ ถ้ามีตั้งอยู่ด้วย
- ข. อาราธนาศีล และรับศีล
- ค. ประนมมือกล่าวคำถวายทานนั้น ๆ ตามแบบ ในการกล่าวคำถวายนี้ ทุกครั้งต้อง นโม ก่อน ๓ จบ ถ้าถวายรวมกันหลายคน ควรว่า นโม พร้อมกันก่อน แล้วหันหน้ากล่าวนำคำถวายให้ผู้อื่นว่าตามเป็นคำ ๆ ทั้งคำบาลี และคำแปลจนจบ แต่คำแปลในบางกรณีที่มีคำถวายบาลี ยืดยาวจะเว้นไม่กล่าวก็ได้ ต่อนั้นถ้าเป็นของควรประเคนก็ประเคนจะประเคนสิ่งของประเภทอาหารแต่เพียงแล้วไปหาได้ไม่ หนึ่ง เสนาสนะ หรือวัตถุที่ใหญ่โต ไม่สามารถจะยกประเคนได้ ถ้าประสงค์จะประเคนใช้น้ำหลังลงบนหัตถ์ของสงฆ์ผู้เป็นประธานเป็นพิธี ก็ถือว่า ได้ประเคนแล้ว

๕. พระสงฆ์ที่ได้รับอาราธนา เพื่อรับสังฆทานตามธรรมเนียมของทานนั้น ๆ แล้ว บางพวก ในขณะที่ทายกกล่าวถวายทานประนมมือเป็นอาการแสดงถึงการรับทานโดยเคารพ เมื่อทายกกล่าวถวายจบแล้วเปล่งวาจา สาธุ พร้อมกัน บางพวก เมื่อทายกกล่าวถวายจบแล้วจึงประนมมือ เปล่งวาจา สาธุ ทั้งนี้ สุดแต่จะควรสถานใดกล่าวไว้ตามที่เคยเห็นเท่านั้น เมื่อเสร็จการประเคนแล้ว พึงอนุโมทนาด้วยบท

- ก. ยถา.....
- ข. สัพพีติโย.....
- ค. บทอนุโมทนาโดยควรแก่ทาน
- ฌ. ภวตุ สัพพมุงคัลลิต์.....
- ๖. ขณะพระสงฆ์อนุโมทนา ทายกพึงกรวดน้ำ เมื่อพระเริ่มบท ยถา....

พอถึงบท สัพพีติโย... เป็นต้นไป พึงประนมมือรับพรไปจนจบ แล้วกราบ ๓ หน

เป็นอันเสร็จพิธีถวายทาน

คำถวายสังฆทาน

(ประเภทสามัญ)

อิมานิ มยฺ ภนฺเต ภตฺตานิ, สปริวารานิ, ภิกฺขุสงฺฆสฺส, โอลฺลชยาม,
สาธุ โน ภนฺเต, ภิกฺขุสงฺโฆ, อิมานิ, ภตฺตานิ, สปริวารานิ, ปฏฺิคฺคณฺหาตุ,
อมฺหากํ, ทิฆมฺรตฺตํ, หิตาย, สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ภัตตาหาร กับทั้ง
บริวารเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ของพระภิกษุสงฆ์จงรับ ภัตตาหาร กับทั้งบริวาร
เหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย
สิ้นกาลนานเทอญ.

คำถวายสังฆทาน

(ประเภทมตกภัตตอุทิศผู้ตาย)

อิมานิ มยฺ ภนฺเต มตฺกภตฺตานิ, สปริวารานิ, ภิกฺขุสงฺฆสฺส, โอลฺลชยาม,
สาธุ โน ภนฺเต, ภิกฺขุสงฺโฆ, อิมานิ, มตฺกภตฺตานิ, สปริวารานิ, ปฏฺิคฺคณฺหาตุ,
อมฺหากญฺเฆว, มาตาปีตฺฐาทีนญฺจ ฉาตกานํ, กาลกตานํ, ทิฆมฺรตฺตํ, หิตาย, สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย มตกภัตตาหาร
กับทั้งบริวารเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ของพระภิกษุสงฆ์จงรับ มตกภัตตาหาร
กับทั้งบริวารเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้า
ทั้งหลายด้วย แก่ญาติของข้าพเจ้าทั้งหลายมีมารดาบิดา เป็นต้น ผู้ทำกาลละล่วงลับ
ไปแล้วด้วย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายสลากภัต

เอตานิ มยฺ ภนฺเต, สลากภตฺตานิ, สปริวารานิ, อสุกฺกุฎาเน, จปีตานิ,
ภิกฺขุ สงฺฆสฺส, โอลฺลชยาม, สาธุ โน ภนฺเต, ภิกฺขุสงฺโฆ, เอตานิ, สลากภตฺตานิ,
สปริวารานิ, ปฏฺิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากํ, ทิฆมฺรตฺตํ, หิตาย, สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลาย ซึ่งตั้งไว้ ณ ที่โน้น
นั้น ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายแก่พระภิกษุสงฆ์ ของพระภิกษุสงฆ์จรับ ซึ่ง
ภัตตาหารกับทั้งบริวารเหล่านั้นของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข
แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายข้าวสาร

อิmani มยั ภนุเต ตณฺฑุทานิ, สปริวารานิ, ภิกฺขุสงฺฆสฺส, โอลฺลชยาม,
สาธุ โน ภนุเต, ภิกฺขุสงฺโฆ, อิmani, ตณฺฑุทานิ, สปริวารานิ, ปฏฺิคฺคณฺหาตุ,
อมฺหากั ทิฆมฺตตํ, หิตาย, สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ข้าวสารกับทั้ง
เครื่องบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ของพระภิกษุสงฆ์จรับ ข้าวสาร
กับทั้งเครื่องบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์เกื้อกูล
และความร่มเย็นเป็นสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญ.

คำถวายเภสัชทานมีน้ำผึ้งเป็นต้น

สรโท นามายั ภนุเต, กาโล สมฺปตฺโต, ยตฺถ ตถาคโตะ อรหํ
สมฺมาสมฺพุทฺโธ, สรทิกวาเชน อาพาธิกานัดฺ ภิกฺขุณํ ปญฺจ เภสชฺชานิ,
อนฺุญฺญาสิ, สปริปี, นวนีตํ, เตลล์, มขฺุ, ผาณิตํ, มยฺนุทานิ, ตกฺกาลสทิลล์,
สมฺปตฺตา, ตสฺส ภควโตะ, ปญฺญตฺตานุกํ, ทานํ ทาทูกามา, เตสฺสุ ปริยาปนฺนํ,
มขฺุ จ, เตลล์ จ, ผาณิตํ จ, ภิกฺขุญฺญเจว, สามเณรานญจ, โอลฺลชยาม, สาธุ โน
ภนุเต, อยฺยา ยถา วิภตฺตา, มขฺุทานํ จ, เตลล์ จ, ผาณิตํ จ, ปฏฺิคฺคณฺหตุ,
อมฺหากั, ทิฆมฺตตํ, หิตาย, สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ บัดนี้สรรพกาลมาถึงแล้ว ในกาลใดเล่า พระตถาคต
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงอนุญาตเกสัช ๕ อย่าง คือ เนยใส เนยข้น
น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย แก่ภิกษุทั้งหลายผู้อาพาธ ด้วยโรคเกิดในสรรพกาล บัดนี้
ข้าพเจ้าทั้งหลาย มาถึงกาลเช่นนี้แล้ว พรารถนาจะถวายทานตามพระพุทธานุญาต
ของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น จึงถวายน้ำผึ้งกับน้ำมันและน้ำอ้อย อันนับเข้าใน
เกสัช ๕ อย่างนั้น แก่ภิกษุและสามเณรทั้งหลาย ขอพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายจงรับ
มธุทาน เกลทาน และผาณิตทาน ของข้าพเจ้าทั้งหลาย ตามที่แจกถวายแล้วนั้น ๆ
เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายเสนาสนะ กุฎี วิหาร

อิमानิ มยฺ ภนุเต, เสนาสนานิ, อากตนาทตตสฺส, จาคุฑุทิสฺสสฺส,
ภิกขุสงฺฆสฺส, โอลฺลชยาม, สาธุ โน ภนุเต, ภิกขุสงฺโฆ, อิมานิ, เสนาสนานิ,
ปฏิกุลฺลหาท, อมฺหากํ, ทิฆรตฺตํ, หิตาย, สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย เสนาสนะเหล่านี้
แก่พระภิกษุสงฆ์ ผู้มีทิศทั้ง ๔ ที่มาแล้วก็ดี ยังไม่มาก็ดี ขอพระภิกษุสงฆ์
จงรับเสนาสนะเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่
ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายศาลาโรงธรรม

มยฺ ภนุเต, อิมํ สาลํ, ฆมฺมสกาย, อุฑุฑุทิสฺส, จาคุฑุทิสฺสสฺส, ภิกขุสงฺฆสฺส,
โอลฺลชยาม, สาธุ โน ภนุเต, ภิกขุสงฺโฆ, อิมํ สาลํ, ปฏิกุลฺลหาท, อมฺหากํ,
ทิฆรตฺตํ, หิตาย, สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ศาลาหลังนี้แก่
พระภิกษุสงฆ์ ผู้มีในทิศทั้ง ๔ อุทิศเพื่อเป็นสถานที่แสดงธรรม ขอพระภิกษุสงฆ์
จงรับศาลาหลังนี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้า
ทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้าวัสสิกสาฎก

อิmani มยฺ ภนุเต, วสุสิกสาฎิกานิ, สปริวารานิ, ภิกขุสงฺฆสฺส,
โธโฆชยาม, สาธุ โน ภนุเต, ภิกขุสงฺโฆ, อิmani, วสุสิกสาฎิกานิ, สปริวารานิ,
ปฏิกุณฺหาตุ, อมฺหากํ, ทิฆรตฺตํ, หิตาย, สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ผ้าอาบน้ำฝน
กับทั้งบริวารเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ผ้าอาบน้ำฝน
กับทั้งบริวารเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้า
ทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

หมายเหตุ :- ถ้าไม่มีเครื่องบริวารถวายพ่วงด้วย ก็ตัดคำบาติว่า "สปริวารานิ"

และคำแปลว่า "กับทั้งหลาย" ออกเสียงทุกแห่ง

คำถวายผ้าจํานำพรรษา

อิmani มยฺ ภนุเต, วสุสาวาสิกจิวฺรานิ, สปริวารานิ, ภิกขุสงฺฆสฺส,
โธโฆชยาม, สาธุ โน ภนุเต, ภิกขุสงฺโฆ, อิmani, วสุสาวาสิกจิวฺรานิ, สปริวารานิ,
ปฏิกุณฺหาตุ, อมฺหากํ, ทิฆรตฺตํ, หิตาย, สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ผ้าจํานำพรรษา
กับทั้งบริวารเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ผ้าจํานำพรรษา
กับทั้งบริวารเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้า
ทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้าอังเจกจีวร

อิมานิ มยฺ ภนุเต, อจฺเจกจีวรานิ, สปริวารานิ, ภิกฺขุสงฺฆสฺส,
โธโณชยาม, สาธุ โน ภนุเต, ภิกฺขุสงฺโฆ, อิมานิ, อจฺเจกจีวรานิ, สปริวารานิ,
ปฏฺิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากํ, ทิฆมฺรตฺตํ, หิตาย, สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ผ้าอังเจกจีวร
กับทั้งบริวารเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ผ้าอังเจกจีวร
กับทั้งบริวารเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้า
ทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้าป่า

อิมานิ มยฺ ภนุเต, ปัสสุกฺคจีวรานิ, สปริวารานิ, ภิกฺขุสงฺฆสฺส,
โธโณชยาม, สาธุ โน ภนุเต, ภิกฺขุสงฺโฆ, อิมานิ, ปัสสุกฺคจีวรานิ, สปริวารานิ,
ปฏฺิคฺคณฺหาตุ, อมฺหากํ, ทิฆมฺรตฺตํ, หิตาย, สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ผ้าบังสุกุลจีวร
กับทั้งบริวารเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ ผ้าบังสุกุลจีวร
ทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้ากฐิน (แบบ ๑)

อิมิ, สปริวาริ, กจินฺจีวรทฺสฺสํ, สงฺฆสฺส, โธโณชยาม. (ว่า ๓ จบ)

คำแปล

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ผ้ากฐินจีวร กับทั้งบริวารนี้แก่พระสงฆ์.

คำถวายผ้ากฐิน (แบบ ๒)

อิมิ ภนุเต สปริวาริ, กฉินฉิวรทุสสุ, สขุฆสสุ, โอลเณชยาม, สาคู โน
ภนุเต, สขุโฆ, อิมิ, สปริวาริ, กฉินฉิวรทุสสุ, ปฏิกคณหาคู, ปฏิกคเหตุวา จ.
อิมินา ทุสสุเสน, กฉินิ, อตุถรต, อมุหาคิ, ทิมรตุติ, หิตาย, สขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย ผ้ากฐินจิวร
กับทั้งบริวารนี้ แก่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับ ผ้ากฐินกับทั้งบริวารนี้ ของข้าพเจ้า
ทั้งหลาย รับแล้วจงกรานกฐิน ด้วยผ้านี้ เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้า
ทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายรูปเทียนดอกไม้เพื่อบูชา

อิมานิ มยิ ภนุเต, ทิปฐูปปุพวารานิ, รตนตุตยสุเสว, อภิปุเชม,
อมุหาคิ, รตนตุตยาสสุ ปุชา, ทิมรตุติ, หิตสุขาวหา, โหตุ, อาสวกขยปุตติยา.

คำแปล

ข้าแต่พระคุณเจ้าทั้งหลายผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอบูชารูปเทียน
และดอกไม้อันประเสริฐเหล่านี้ แก่พระรัตนตรัย กิริยาที่บูชาแก่พระรัตนตรัยนี้
จงเป็นผลนำมาซึ่งประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายสิ้นกาลนาน จงเป็น
ไปเพื่อให้ถึงซึ่งพระนิพพาน เป็นที่สิ้นไปแห่งอัสวกิเลส เทอญ.

คำถวายกระทงสำหรับลอยประทีป

มยิ อิมิยา ปทีเปน, อสุกาย, นมุทาย, นทียา, ปุติเทน จิติ, มุณีโฆ,
ปาทวลลขุ, อภิปุเชม, อยิ, ปทีเปน, มุณีโฆ ปาทวลลขุสสุ, ปุชา, อมุหาคิ,
ทิมรตุติ, หิตาย, สขาย, สัวตุตตุ.

คำแปล

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอบูชา ซึ่งรอยพระพุทธรบาท ที่ตั้งอยู่เหนือหาดทราย ในแม่น้ำชีอนันมทานทีโน้น ด้วยประทีปนี้ กิริยาที่บูชารอยพระพุทธรบาท ด้วยประทีปนี้ของจงเป็นไป เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายธงเพื่อบูชา

มัย อิมินา, ธชปฎาเคน, รตนตุดย อภิปุชม, อัย ธชปฎาเคน, รตนตุดยปูชา, อมหากั, ทิมรตุดั, หิตาย, สุขาย, สัตตุดตุ.

คำแปล

ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอบูชา ซึ่งพระรัตนตรัย ด้วยธงแผ่นผ้านี้ กิริยาที่บูชาพระรัตนตรัย ด้วยธงแผ่นผ้านี้ ของจงเป็นไป เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายสิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายเวจกุฎี

มัย ฆนุเต, อิมั, วจุกุฎี, อาคตนาคตสุส, จาตุทุทิสสุส, ภิกขุสงฆสุส, โอลุชยาม, สาธุ โน ฆนุเต, ภิกขุสงฆุ, อิมัล วจุกุฎี ปฎิคุคณหาคู, อมหากั, ทิมรตุดั, หิตาย, สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวาย เวจกุฎีหลังนี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ผู้มีในทิศทั้ง ๔ ที่มาแล้วก็ดี ยังไม่มาแล้วก็ดี ขอพระภิกษุสงฆ์จงรับ เวจกุฎีหลังนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายสะพาน

มัย ภาณุเต, อิม, เสตุ มหาชนาน, สาธารณตุถาย, นิยุยาเทม, สาธุ โน
ภาณุเต, สจฺโฆ, อิมสุมิ, เสตุมุห, นิยุยาทิเต, สกฺขิโก โหตุ, อิท, เสตุทาน,
อมุหาก, ทิมฺรตฺ, หิตาย, สฺขาย, สํวตฺตตุ.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอมอบถวาย ซึ่งสะพานนี้
เพื่อประโยชน์ทั่วไป แก่มหาชนทั้งหลาย ขอพระสงฆ์จงเป็นพยาน แก่ข้าพเจ้า
ทั้งหลายในสะพานที่ข้าพเจ้าทั้งหลายได้มอบให้แล้วนี้ ขอเสตุทานนี้ จงเป็นไป
เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

หมวดที่ ๔ ปกณกะ

พิธีกรรมที่จะกล่าวในหมวดนี้ จะนำพิธีเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติบางประการ ในการประกอบพิธีต่าง ๆ ที่กล่าวแล้วในหมวดต้น ๆ มาชี้แจงเพื่อความรู้ และเพื่อเป็นทางปฏิบัติ แต่กล่าวเฉพาะเรื่องที่มีได้ชี้แจงไว้ข้างต้นเพียง ๔ เรื่อง เท่านั้น คือ

๑. วิธีแสดงความเคารพพระ
๒. วิธีประเคนของพระ
๓. วิธีทำหนังสืออาราธนา และทำใบปรารธนาถวายจตุปัจจัย
๔. วิธีอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร อาราธนาธรรม
๕. วิธีกรวดน้ำ

จะได้แสดงวิธีปฏิบัติต่อไปนี้ตามลำดับ

๑. วิธีแสดงความเคารพพระ

ความมุ่งหมายของการแสดงความเคารพพระ ก็เพื่อแสดงให้เห็นปรากฏว่า ตนมีความนับถือด้วยกายและใจจริง การแสดงให้เห็นปรากฏนี้ส่วนใหญ่แสดงออก ทางกายซึ่งสื่อถึงน้ำใจอย่างเด่นจริง พระที่ควรแก่การแสดงความเคารพ ได้แก่ พระพุทธรูป หรือ ปุชณียวัตถุ มีพระสถูปเจดีย์เป็นต้น ๑ พระภิกษุสามเณร ผู้ทรงเพศอุดมกว่าตน ๑ การแสดงความเคารพต่อพระดังกล่าวนี้ จะนำมาชี้แจง ในที่นี้เพียง ๓ วิธี คือ

- ก. ประนมมือ
- ข. ไหว้
- ค. กราบ

ประนมมือ ตรงกับหลักที่กล่าวไว้ในบาลีว่า "ทำอัญชลี" คือ การกระพุ่มมือทั้งสองประนม ให้ฝ่ามือทั้งสองประกบกัน นิ้วทุกนิ้วของมือทั้งสองแนบชิดตรงกัน ไม่มีเหลือมต่ำกว่ากันหรือกางให้ห่าง ตั้งกระพุ่มมือที่ประนมด้วยอาการนี้

ไว้ในระหว่างอกให้ตั้งตรงขึ้นข้างบน มีลักษณะคล้ายดอกบัวตูม แขนงศอกทั้งสองข้างชิดชายโครงไม่ให้กางห่างออกไป แสดงอาการอย่างนี้ เรียกว่า ประนมมือเป็นการแสดงความเคารพเวลาสวดมนต์ หรือฟังพระสวดและฟังเทศน์ เป็นต้น แสดงอย่างเดียวกันทั้งชายทั้งหญิง

ไหว้ ตรงกับที่กล่าวไว้ในบาลีว่า "นมัสการ" คือ การยกมือที่ประนมแล้วตั้งกล่าวขึ้น พร้อมกับก้มศีรษะลงเล็กน้อย ให้มือประนมจดหน้าผาก นิ้วหัวแม่มือทั้งสองอยู่ระหว่างนิ้ว อย่างนี้เรียกว่า ไหว้ ใช้แสดงความเคารพพระในขณะนั่งเก้าอี้หรือยืนอยู่ ไม่ใช่ นั่งราบกับพื้น แสดงอย่างเดียวกันทั้งชายและหญิง

กราบ ตรงกับที่เรียกในบาลีว่า "อภิวัต" คือ แสดงอาการกราบราบลงกับพื้นด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ได้แก่ กราบทั้งองค์ ๕ ให้น้ำผาก ๑ ฝ่ามือ ๒ เข้า ๒ จดพื้น เมื่อกราบอย่างนี้ฟังนั่งคุกเข่า เป็นอันว่าเข่าทั้งสองจดพื้นแล้ว ฟิงประนมมือไหว้แล้วหมอบลง ทอดฝ่ามือทั้งสองที่พื้น แหวกช่องว่างฝ่ามือที่วางราบนั้นให้ห่างกันเล็กน้อยก้มศีรษะลงตรงช่องนั้น ให้น้ำผากจดพื้น ก็เป็นอันว่าฝ่ามือทั้งสอง และหน้าผากติดพื้นครบองค์ ๕ (พิธีกราบในสมัยก่อนไม่มีวิธีนั่งคุกเข่า ใช้วิธีนั่งกระโหย่ง ประนมมือข้อศอกตั้งอยู่บนเข่าทั้งสอง)

การกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์นี้ ชายฟังคุกเข่าตั้งฝ่าเท้าชันใช้นิ้วเท้าเท่านั้นพยັນพื้นนั่งทับลงบนเส้นเท้าทั้งคู่ที่ชันขึ้น ผายเข่าทั้งสองเล็กน้อยให้ได้ฉากเป็นรูปสามเหลี่ยมประนมมือ นั่งอย่างนี้เรียกว่า นั่งท่าพรหม เวลากราบก็ยกมือขึ้นไหว้แล้วก้มตัวลงปล่อยมือให้ทอดลงกับพื้น ให้ศอกต่อกันกับเข่าตรงกันทั้งสองข้างแล้วก็ก้มลงให้น้ำผากจดพื้นระหว่างฝ่ามือดังกล่าว เช่นนี้เป็นท่ากราบของชาย สำหรับหญิงฟังนั่งคุกเข่าราบ คือ ไม่ตั้งฝ่าเท้าชันอย่างแบบชาย เขยียดฝ่าเท้าราบไปทางหลัง ให้ปลายเท้าทั้งสองทับกันเพียงเล็กน้อย แล้วนั่งทับลงฝ่าเท้าทั้งสองนั้นให้ราบกับพื้นให้เข่าทั้งสองชิดกัน ประนมมือ นั่งอย่างนี้เรียกว่า นั่งท่าเทพธิดา ขณะกราบก็ยกมือประนมขึ้นไหว้ แล้วก้มตัวลง ปล่อยมือให้ทอดลงกับพื้น ให้ข้อศอกพับทั้งสองข้าง

ขนาบเข้าพับทั้งสองไว้ ระวางกะฝามีให้พอดี เวลาถ่มลงกราบนี้ อย่าให้ก้นยกขึ้น
เป็นอันขาดจึงจะงาม เช่นนี้เป็นท่ากราบพระของหญิง

๒. วิธีประเคนของพระ

การประเคนของพระ คือ การถวายของให้พระรับถึงมือ ของที่ประเคนนั้น ต้องเป็นของที่คนเดียวพอกได้ อย่างธรรมดา ไม่ใช่ของหนัก หรือใหญ่โตจนเกินไป ไม่มีวัตถุอนามาส คือ เงินทอง หรือขาดกะไหล่ด้วยเงินแท้หรือทองแท้ปนอยู่ด้วย เพราะเป็นของไม่เหมาะแก่ภาวะของพระที่จะรับได้ และถ้าเป็นของเล็กของน้อยต้องประเคนได้เฉพาะในกาล นอกกาล คือ เวลาวิกาล ตั้งแต่เที่ยงแล้วไปจนถึงย่ำรุ่งวันใหม่ไม่ควรนำมาประเคน วิธีประเคนนั้นพึงปฏิบัติ ดังนี้

ก. พึงนำของประเคนเข้าไปให้ใกล้พระผู้รับ ประมาณ ๑ สอก (ไม่ถึงสอก หรือไม่เกินสอกก็ใช้ได้) จะนั่งหรือยืนแล้วแต่สถานที่ที่พระนั่งอยู่นั้นอำนวย

ข. จับของที่ประเคนด้วยมือทั้งสองก็ได้ มือเดียวก็ได้ ยกให้สูงขึ้นเล็กน้อยแล้วน้อมถวายพระซึ่งท่านจะยื่นมือทั้งสองออกมาจับ ถ้าผู้ถวายเป็นสตรีพึงวางของลงบนผ้ากราบที่พระประทับอยู่ข้างหน้า เสร็จแล้วพึงไหวหรือกราบแล้วแต่กรณี หนหนึ่งเป็นอันเสร็จการประเคน

หลักสำคัญของการประเคนนี้ ต้องแสดงออกด้วยความเคารพ ไม่ใช่เลือกให้หรือทิ้งให้โดยไม่เคารพ

๓. วิธีทำหนังสืออาราธนา

และทำใบปวารณาถวายจตุปัจจัย

การอาราธนาพระ ก็คือการนิมนต์พระสงฆ์ไปประกอบพิธีต่าง ๆ ต้องทำให้เป็นกิจจะลักษณะ แต่ปางก่อนใช้อาราธนาด้วยวาจาเป็นพื้น แต่ในปัจจุบันนี้มีนิยมทำหนังสืออาราธนา ความมุ่งหมายก็เพื่อแจ้งกำหนดวันและรายการให้พระสงฆ์ทราบ หนังสืออาราธนานี้ เรียกกันว่า ฎีกานิมนต์พระ มีข้อความที่จะแสดงเป็นตัวอย่างดังนี้

"ขออาราธนาพระคุณเจ้า (พร้อมด้วยพระสงฆ์ในวัดนี้อีก.....รูป)
เจริญพระพุทธมนต์ (หรือสวดมนต์หรือแสดงพระธรรมเทศนาแล้วแต่กรณี)
ในงาน..... ที่บ้านเลขที่แขวง/ตำบล.....เขต/อำเภอ.....

จังหวัด.....กำหนดวันที่.....เดือน.....พ. ศ.....เวลา.....น.

(หากจะอาราธนาให้รับอาหารบิณฑบาต เช้า หรือ เพล ให้บอกด้วย ถ้าต้องการตักบาตรหรือปิ่นโต ก็ต้องบอกไว้ในฎีกาให้นำไปด้วย)

ถ้างานนั้นมีเรือหรือรถรับส่ง ก็ให้หมายเหตุบอกไว้ท้ายฎีกานั้น เพื่อพระจะให้ทราบล่วงหน้า การวางฎีกานิมนต์พระนี้ ถ้าเป็นพระวัดเดียวกัน ไม่ต้องทำฎีกานิมนต์เป็นรายรูปก็ได้ เป็นแต่ระบุจำนวนพระหรือรายชื่อพระที่ต้องการให้ทางวัดนิมนต์ต่อให้ก็ได้

และในการถวายไทยธรรมแก่พระสงฆ์ที่นิมนต์มาประกอบพิธีต่าง ๆ ก็มี นิยมถวายค่าจตุปัจจัยเป็นพิเศษจากไทยธรรมอีกส่วนหนึ่งด้วย ในการถวายค่าจตุปัจจัยนี้นิยมทำใบปรารณถวาย คือ ถวายด้วยใบปวารณา ความมุ่งหมายก็เพื่อสงเคราะห์ให้ภิกษุได้รับค่าจตุปัจจัยนั้นโดยชอบด้วยวินัย ในปวารณานี้ มีแบบนิยมเป็นฉบับดังนี้

"ขอถวายจตุปัจจัยอันควรแก่สมณบริโภค แต่พระคุณเจ้าเป็นมูลค่า
.....บาท.....สตางค์ หากพระคุณเจ้าต้องประสงค์สิ่งใดอันควรแก่
สมณบริโภคแล้ว ขอได้โปรดเรียกร้องจากกัปปิการกผู้ปฏิบัติของพระคุณเจ้า "เทอญ"

ในปวารณานี้ นิยมกลัดติดกับผ้าที่ทอคในงานอวมงคล หรือถวายเฉพาะใบหรือไม้กัไสของแล้วรวมถวายไปกับเครื่องไทยธรรมในทุกๆ งาน ส่วนเงินค่าจตุปัจจัยนี้มอบไปกับกัปปิการก คือ ศิษย์ผู้มากับพระนั้น

๔. วิธีอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร

อาราธนาธรรม

การอาราธนา คือ การเชื่อเชิญพระสงฆ์ในพิธีให้ศีล ให้สวดพระปริตร หรือให้แสดงธรรม เป็นธรรมเนียมมีมาแต่ดั้งเดิมที่จะต้องอาราธนา ก่อน พระสงฆ์จึงจะประกอบพิธีกรรมนั้น ๆ และการอาราธนาที่ถือเป็นธรรมเนียมกันมาก็มี ๓ กรณีนี้เท่านั้น

วิธีอาราธนา นิยมกันว่า ถ้าพระสงฆ์นั่งบนอาสนะยกสูง เจ้าภาพและแขกนั่งเก้าอี้ ผู้อาราธนาเข้าไปยืนระหว่างเจ้าภาพกับแถวพระสงฆ์ตรงรูปที่ ๓

หรือที่ ๕ ห้างแถวพระสงฆ์พอสมควรหันหน้าไปทางโต๊ะที่บูชา ประนมมือไหว้
พระพุทธรูปก่อนแล้วยืนประนมมือตั้งตัวตรง กล่าวคำอาราธนาตามแบบที่ต้องการ
ถ้าพระสงฆ์นั่งอาสนะต่ำกว่าธรรมดา เจ้าภาพและแขกอื่น ก็นั่งกับพื้น ผู้อาราธนา
ต้องเข้าไปคุกเข่าต่อหน้าแถวพระสงฆ์ตรงหัวหน้า กราบพระที่โต๊ะบูชา ๓ ครั้งก่อน
แล้วประนมมือตั้งตัวตรงกล่าวคำอาราธนาที่ต้องการตามแบบ คือ

พิธีสวดมนต์เย็น อาราธนาศีล อาราธนาพระปริตร

พิธีเลี้ยงพระ อาราธนาศีล

พิธีถวายทานทุกอย่าง อาราธนาศีล

พิธีเทศน์ ถ้าเทศน์ต่อจากสวดมนต์ ตอนสวดมนต์ไม่ต้องอาราธนาศีล
เริ่มต้นด้วยอาราธนาพระปริตร แล้วอาราธนาศีล ตอนพระขึ้นเทศนา รับศีลแล้ว
อาราธนาธรรมต่อ แต่ถ้าสวดมนต์กับเทศน์ไม่ได้ต่อเนื่องกัน ถือว่า เป็นคนละพิธี
ตอนสวดมนต์ก็อาราธนาตามแบบพิธีสวดมนต์มนต์เย็นที่กล่าวแล้ว ตอนเทศน์ก็
เริ่มต้นด้วยอาราธนาศีลก่อน จบรับศีลแล้วจึงอาราธนาธรรม

พิธีสวดศพต่าง ๆ เช่น สวดแจ้ง สวดพระอภิธรรมเป็นต้น ถ้าไม่มีพิธีอื่น
นำหน้า ให้อาราธนาศีลก่อน ถ้ามีพิธีอื่นนำหน้าแล้วไม่ต้องอาราธนาศีล

คำอาราธนาศีล ๕ ในพิธีการ

มัย ภนุเต

วิตุ วิตุ รกฺขณตุถาย,

ติสรณน สห,

ปญฺจ สีลานิ ยาจาม.

ทุคฺคิมฺปิ....

ตคฺคิมฺปิ.....

คำอาราธนาพระปริตร

วิปคฺติปฏฺิพาหาย

สพฺพสมฺปคฺตติสฺสิทฺธิยา,

สพฺพทฺทุกฺขวินาสาย

ปริคฺตํ พุรฺธ มงฺคลํ.

วิปตติปฏิภาหยา	สพฺพสมฺปตฺตีสัทฺธิยา,
สพฺพภยวินาสาย	ปริตฺตํ พุรฺธ มงฺคลํ.
วิปตฺติปฏิภาหยา	สพฺพสมฺปตฺตีสัทฺธิยา,
สพฺพโรควินาสาย	ปริตฺตํ พุรฺธ มงฺคลํ.

คำอาราธนาธรรม

พุทธมา จ โลกาธิปติ สหฺมปติ,
กตฺตฺยชฺลี อนนฺธิวโร อยาจถ,
สฺนุตฺธิธ สตฺตฺวาปฺพรชกฺขชาติกา,
เทเสตฺถ ฐมฺมํ อนุกมฺปิมี ปชฺ.

๕. วิธีกรวดน้ำ

เมื่อจะกรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนบุญ ต้องคำนึงถึงประเพณีที่มีมาแต่โบราณกาลด้วย วิธีนิยมทำกันดังนี้ คือ เริ่มต้นเตรียมน้ำสะอาดใส่ภาชนะไว้พอสมควร จะเป็นคนที่ขวดเล็ก แก้วน้ำ หรือขัน ใดๆอย่างหนึ่งก็ได้ พอพระสงฆ์เริ่มอนุโมทนาด้วยบท ยถา...ก็เริ่มกรวดน้ำ โดยตั้งในนี้อุทิศส่วนบุญมือขวาจับภาชนะน้ำริน ใช้มือซ้ายประคอง แล้วว่าบทกรวดน้ำในใจไปจนจบ การหลังน้ำกรวด ถ้าเป็นพื้นดินควรหลังลงในที่สะอาดหมดจด ถ้าอยู่บนเรือนหรือสถานที่ที่ไม่ใช่พื้นดิน ต้องหาภาชนะอื่นที่สมควร เช่น ถาดหรือขันเป็นต้นรองน้ำกรวดไว้ เสร็จแล้วจึงนำไปเทลงดินที่สะอาด อย่าใช้กระโถนหรือภาชนะสกปรกรองเป็นอันขาด เพราะน้ำกรวดเป็นสักขีพยานในการทำบุญของตนว่าทำด้วยใจสะอาดจริง ๆ

คำกรวดน้ำที่นิยมว่ากันในเวลากรวดทั่วไป ๆ ไป มีอยู่ ๓ แบบ คือ แบบสั้นแบบย่อ และแบบยาว ว่าเฉพาะคำบาลีเท่านั้น ดังนี้

คำกรวดน้ำแบบยาว เป็นคาถาของเก่า

อิมินา ปุณฺณกมุเมน	อุปัชฌายา คุณุตฺตธา,
อาจารย์อุปการา จ	มาตา ปิตา จ ญาติกา.
สุริโย จนุทิมมา ราชา	คุณวณฺธา นราปี จ,
พุรหุมมारा จ อินฺทา จ	โลกปาธา จ เทวตา.
ยโม มิตตา มนุสฺส จ	มชฺฌตฺตาเวริกาปี จ,
สพฺเพ สตฺตา สุชี โหนฺตุ	ปุณฺณานิ ปกตานิ เม.
สุขณฺจ ติวริชฺ ฑนฺตุ	จิปฺปี ปาเปถ โวมตฺ.
อิมินา ปุณฺณกมุเมน	อิมินา อุทฺทิสฺสน จ,
จิปฺปาหํ สุลภ เจว	ตณฺหุปาทานเจทฺถ.
เย สนฺตฺตานเณ หินา ฌมฺมา	ยาว นิพฺพานโต มมํ,
นสฺสนฺตุ สพฺพทาเยว	ยตฺถ ชาโต ภเว ภเว.
อุชฺชิตฺตํ สติปฺณฺณา	สฺสเลโข วิริยมฺหิณา,
มารา ลภนฺตุ โนกาถํ	กาตุณฺจ วิริเยสฺส เม.
พฺพุธาธิปฺวาโร นาโถ	ฌมฺโม นาโถ วรฺุตฺตโม,
นาโถ ปจฺเจกพฺพุชฺช จ	มาโรกาถํ ลภนฺตุ มา.

คำแปล

ด้วยผลบุญที่ข้าพเจ้ากระทำนี้ ขอพระอุปัชฌาย์ผู้มีพระคุณอันยิ่งใหญ่
 ไพบาล อีกทั้งอาจารย์ผู้ได้สั่งสอนข้าพเจ้ามา ทั้งมารดาบิดาและคณาญาติทั้งสิ้น
 ตลอดจนพระอาทิตย์พระจันทร์ และพระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นดินผู้เป็นใหญ่ในเอกเทศแห่ง
 เมถนีคลและนรชนผู้มีคุณงามความดีทั้งหลายทุกถิ่นฐาน อีกท้าวมหาวพรหม
 กับหม่อมมารและท้าวหม่อมวานเทวราช ทั้งเทพเจ้าผู้รักษารักษาโลกทั้งสี่ทิศ และ
 พญายมราชอีกมวลมิตรสหายทั้งผู้ชวนขวายนตนเป็นกลาง และผู้เป็นศัตรู
 ของข้าพเจ้าทุก ๆ เหล่าจงมีความสุขนิราศภัย ขอบุญที่ข้าพเจ้ากระทำไว้
 ด้วยไตรทวาร จงดลบันดาลให้สำเร็จไตรพิชสุข ถึงความเกษมปราศจากทุกข์ คือ

พระอมตมหานฤพานโดยพลัน อีกโศคหนึ่งนั้น ด้วยบุญกรรมนี้และอุทิศเจตนา
ขอให้ข้าพเจ้าบรรลุหน้าที่ซึ่งการตัดขาดคัณหาอุปาทาน ธรรมอันชั่วในสันดาน
จงพิณาศไปหมด จนตราบเท่าถึงนิพพานสิ้นกาลทุกเมื่อเทียว แม้ว่าข้าพเจ้ายัง
จะท่องเที่ยวไปเกิดในภพใด ๆ ก็ขอให้มิจิตชื้อตรงดำรงสติปัญญาไวชาญฉลาด
ให้มีความเพียรกล้าสามารถขัดเกลากิเลสให้สูญหาย ขอหม่อมมารเหล่าร้ายอย่าได้
กล้ากราบสอโอกาส เพื่อทำให้ข้าพเจ้าพิณาศคลายความเพียรได้ อนึ่งไฉน
พระพุทธเจ้าผู้เป็นที่พึ่งอันยิ่งอย่างประเสริฐ พระธรรมเป็นที่พึ่งอันล้ำเลิศยิ่ง
ประมาณ พระปัจเจกพุทธเจ้าพึ่งอันไพศาล และพระสงฆ์เป็นที่พึ่งอันอุดม
ยิ่งประมาณของข้าพเจ้านี้ ด้วยอานุภาพอันอุดมพิเศษสูงสุดของพระรัตนตรัย
ขออย่าให้หม่อมมารได้โอกาสทุกเมื่อไป เทอญ.

นอกจากคำกรวดน้ำทั้ง ๓ แบบตามที่กล่าวมาแล้ว ยังมีคำกรวดน้ำอีก
แบบหนึ่ง เป็นพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ ๔ เรียก ปัดตีทานคาถา ดังนี้

ปุลฺลสุตฺตทานิ กตฺตสฺส	ยานนฺตฺตานิ กตฺตานิ เม,
เตสฺสจฺจ ภาคิโน โหหนฺตฺ	สฺตฺตฺตานนฺตฺตาปฺปมาณกา.
เย ปิยา คฺคณฺวณฺตา จ	มยฺหํ มาตาปิตาทโย,
ทิกฺขฺฐา เม จาปฺยทิกฺขฺฐา วา	อณฺเฏ มชฺฌตฺตเวรีโน.
สฺตฺตฺตา ติกฺขฺฐนฺนฺติ โลกสฺมี	เตภมฺมา จตฺตฺโยนิกา,
ปฺลยฺเจจจตฺตฺวอการา	สํวรฺนฺตา ภวภเว.
ฉาตฺตฺเย ปตฺตฺตีทานมฺเม	อนฺนฺโมทนฺตฺเต เต สยฺ,
เย จิมฺมํ นปฺปชานนฺนฺติ	เทวา เตสํ นิเวทฺยฺ.
มยา ทินฺนฺนํ ปุลฺลนฺนํ	อนฺนฺโมทนาเหตุนา.
สพฺเพ สฺตฺตฺตา สทา โหหนฺตฺ	อเวรา สุขชีวิโน.
เจมปฺปทฺตฺยจฺจ ปปฺโปนฺตฺ	เตสฺสาสา สิชฺฌตฺตํ สุภา.

คำแปล

สัตว์ทั้งหลายไม่มีที่สุด ไม่มีประมาณ จงเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญอันข้าพเจ้า

ทำแล้ว ณ บัดนี้ด้วย แห่งบุญทั้งหลายอื่นอันข้าพเจ้าทำแล้วด้วย เหล่าใดเป็น

ที่รักและมีคุณมีมารดาและบิดาของข้าพเจ้าเป็นต้น เหล่าที่ข้าพเจ้าเห็นแล้วหรือ
แม่ที่ข้าพเจ้าไม่ได้เป็นแล้วเหล่าอื่น ที่เป็นผู้มั่งคั่งเป็นปานกลางและเป็นผู้มีเวร
สัตว์ทั้งหลายตั้งอยู่ในโลกเป็นไปในภูมิสาม เป็นไปในกำเนิดสี่ มีชั้นห้า มีชั้นหนึ่ง
มีชั้นสี่ที่ท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยและภพใหญ่ ความให้ส่วนบุญของข้าพเจ้าอันสัตว์
ทั้งหลายเหล่าใดรู้แล้ว สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น จงอนุโมทนาเองเถิด ส่วนสัตว์
ทั้งหลายเหล่าใดยังไม่รู้ซึ่งการให้ส่วนบุญของข้าพเจ้านี้ ขอเทพดาทั้งหลาย
พึงบอกแก่สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นให้รู้ (แล้วอนุโมทนา) เพราะเหตุคืออนุโมทนา
ซึ่งบุญทั้งหลายอันข้าพเจ้าได้ให้แล้ว ขอสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงจงเป็นผู้ไม่มีเวร
เป็นผู้ดำรงชีพโดยสุขทุกเมื่อเถิด จงถึงซึ่งบทธอณเฑม คือพระนิพพาน ขอความ
ปรารถนาที่ดิ้งามของสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงเหล่านั้นจงสำเร็จเถิด.